

NOUA REVISTA ROMANA

ABONAMENTUL :

În România un an (48 NUMERE), 10 lei
„ sease luni . . . . . 6 „
În toate țările unei poștale un an 12 „

REDACTIA ȘI ADMINISTRATIA
București, Calea Victoriei 62. Pasagiu No. 3
DIRECTIA : București, B-dul Ferdinand 55
TELEFON 8,66

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTA
APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

Director: C. RADULESCU-MOTRU
Profesor la Universitatea din București.

UN NUMĂR :

25 Bani

Se găsește cu numărul la principalele
librării și la depozitarii de ziare
din țară

Prețul anunțurilor pentru o pătrime
de pagină 10 lei.

No. 23.

DUMINICĂ, 3 APRILIE 1911.

Vol. IX.

NOUTAȚI

Idealismul junimist.

Discuțiunea răspunsului la mesagiul tronului n'a clătinat guvernul, autoconsolidat prin cinismul actelor lui inițiale și nici n'a prea impresionat majestatea lăculă a neemoționabililor membri ai parlamentului, dar a învederat, cu o crudă desvăluire a realității, că ceea ce câțiva puteau numi chiar cu cea mai sigură bună credință — „idealism junimist“ n'a fost decât un basm și nu e decât o minciună.

A fost o vreme când oamenii aceștia, ieșiți din atmosfera liniștită a unei grupări de cărturari și chemați într-o lume unde era numai răutate veche și neînțelegere nouă, fură forțați să rămână sau putură să pară retrași într-o orgolioasă și curată izolare. Idealul lor construit cinstit dar artificial, în afară de societatea căreia voiau să-l impună, se înfățișa ca un lucru strein de noi nu numai pentru că nu izvora din înțelegerea cuprinzătoare a tendințelor cari frământau necesar viața noastră, ci și pentru că acest ideal cerea înfăptuirea lui pentru noi dar nu cu noi. Și prin urmare fatal trebuiau să rămână departe de munca reală a vieții noastre politice, în spiritul lor de critică și negațiune înconjurat și nutrit de o atmosferă de nedreptate aspră dar firească pe care știură s'o exploateze cu mult meșteșug. Așa — trăind mândrii și resemnați, departe de binefacerile, tentațiunile și greutățile puterii politice — le fu ușor să monopolizeze cu o pretențiune ce găsea oare care aprobare în opinia publică, ceea ce numiră ei, sgomotos trâmbișat și dibaci susținut, „asanarea morală.“

Dar, iată că norocul, — cum așa de bine arată șeful partidului conservator-democrat la Cameră — îi aduse stăpâni pe putere, care mai mult ca oricând, era plină de greutate și ispite. „Norocul“ zicea cu ironia sa sigură și tare d. Take Ionescu, dar s'ar putea spune mai drept și mai compătimitor *nenorocul* lor amar, care îi făcū să înmormânteze la începutul trist al anului 1911 tot ce avură mai bun pentru țară și pentru ei: iluzia binefăcătoare a idealismului lor. Un idealism nefiresc, străjîn, artificial, dar cel puțin cinstit — au distrus când au încredințat prefectilor disperati, jandarmilor asmușiți, agenților întărâtați, poftelor josnice, deprinderilor rele și uitate, tot ce constituia odinioară viața neînțeleasă și curată a acelei „elite intelectuale“. Și se aduce o insultă memoriei acestui splendid răposat, care fu idealismul junimist, când se încearcă cu așa uitare de sine, să se imputernicească bunii parlamentari cu însușirea de a-l reprezenta. Bieții oameni n'au această pretențiune și nici nu vor să audă lucruri pe cari nu le înțeleg. „Suntem o emanațiune integrală“ spunea d. ministru de interne și camera aplauda. Era o vorbă neobișnuită auzului tuturilor, dar pe care am fi aplaudat-o și noi. Sunteți, d-lor, sunteți o emanațiune foarte integrală... dar nu a spiritului în care trăiați odinioară, ci a poftelor celor mai rele și cu atât mai urâte cu cât au fost mai meșter deghizate sub masca celei mai ascunse ipocrizii politice. Sunteți, cum vrea d. ministru, o emanațiune a unei majorități omogene. Aplaudați-l. — D. —

O nouă fabrică românească de hârtie.

Vestea înființării unei noi fabrici de hârtie, a fost primită de toți cei ce se îngrijesc de mersul culturii noastre naționale cu o vădită satisfacție. Auspiciile sub care ea se întemeiază ne sânt iarăși o garanție din cele mai solvabile.

Faptul că întemeietorii ei n'au mai așteptat hotărîrea pe care ministrul ar fi trebuit să iee din capul locului, — dreptatea fiind atât de evidentă pentru cei cari o ceruseră, — dovedește un act de curaj, în chipul cum știu să alege pe față și cu toate riscurile luptei, această bubă a desvătării noastre culturale. Actul acesta, iarăși, dovedește cum nu se poate mai bine, sinceritatea cu care lupta de până acum împotriva trustului hârtiei — a fost dusă.

I s'a părut trustului că nu se poate admite rațiunea unei ieftiniri a hârtiei, atunci când memoriul ziarelor o dovedeau tuturor celor de bună-credință, — și a mai crezut de nevoie, trustul, să se pue iarăși la spatele unei anumite prese și să ne invoce iarăși „naționalizarea industriei“, atunci când nu era vorba de fapt decât de „naționalizarea exploatarii nemiloase“ ?

Iată însă că cu „*Noua fabrică română de hârtie*“ această „naționalizare a industriei“ nu va fi deloc atinsă, ba ceva mai mult, ea nu va mai fi de acum înainte o firmă frumoasă în dosul căreia să se ascundă o revoltătoare exploatare și o piedică inițială în propășirea culturii noastre naționale! Inițiativa de astăzi va dovedi și *in fapt* că ieftinirea hârtiei e o posibilitate care de mult trebuia și putea fi înfăptuită și că dacă n'a fost, întrebați pe politicieni.

Felicităm și noi din inimă pe inițiatorii „*Nouei Fabrici române de hârtie*“ și îndemnăm pe toți bunii Români să contribuie la înfăptuirea ei cât mai curând, spre folosul și al lor personal și al culturii românești. — B. —

Lărgirea dreptului de vot în Italia.

Noul minister italian Giolitti, format de curând, s'a prezentat cu un program politic, care prevede lărgirea dreptului de vot. În Italia este un singur colegiu din care fac parte toți știutorii de carte — fie că au un certificat de clase primare, fie că ne avându-lau trecut un examen în fața magistraților. Reforma pe care își propune să o realizeze Giolitti este un pas către sufragiul universal, este sufragiul „quasi-universal“. Vor avea adică dreptul de alegător toți aceia care au făcut stagiul militar, indiferent dacă știu sau nu știu carte. Un alt punct interesant al programului este reducerea unora din taxele vamale protecționiste, puse pe mărfuri de primă necesitate — taxe care nu sânt decât în avantajul puținora și în paguba marelui masse a populațiunii: așa este de pildă reducerea taxei vamale pe zahăr.

Gestul făcut de Giolitti, prin adoptarea unor revendicări așa de democratice a surprins foarte mult. Se zice însă că primul ministru italian, care a atins vârsta de 68 ani și „care a avut toate onorurile și toate satisfacțiunile“, care „face și desface ministerele“ de câțva timp încoace, căruia „regele îi dă nelimitată încredere“ voeste să-și sfârșească viața politică printr-o reformă, care să însemne o „epocă“ în istoria politică și socială a țării lui. Și desigur așa va fi, dacă el își va îndeplini programul. — Z. B. —

CESTIUNI CULTURALE

UN MUZEU REGIONAL LA HÂRȘOVA

— Nu uită să vezi muzeul din Hârșova, îmi recomandă încă odată, înainte de plecare, învățătorul din T., la care găzduisem câteva zile.

Cu o seară mai înainte, mi-a vorbit ceasuri întregi, nu atât de bogăția muzeului, cât de mulțumirea ce i-a procurat și de multele cunoștinți căpătate din vizitarea lui. În vorbe simple, pe înțelesul tuturor, îmi expunea, din propria experiență, chestiunea influenței educative, instructive, a muzeelor în genere și necesitatea culturală a celor regionale.

— Ce știam eu despre Dobrogea? îmi spune gazda mea, un tânăr vioi, setos de a-și îmbogăți cunoștințele și plin de dragostea profesiei sale, cum se găesc mulți în breasla învățătorilor. Din școală cunoșteam numai că Dobrogea a fost a Turcilor și acum este a noastră. O jumătate de zi petrecută în muzeul din Hârșova, sub conducerea d-lui Cotovu, întemeietorul și directorul fără leafă, mi-a fost îndeajuns pentru a vedea trecutul provinciei noastre. Ce deosebire e între a învăța văzând și a afla cetind! Când vezi, trăești în mijlocul trecutului arătat prin o piatră cu inscripțiuni sau o armă ruginită, lumea de atunci apare înainte cu toate însușirile ei. Numai așa pentru mine au căpătat viață ruinele cetății de lângă Hârșova, pe lângă care dese-ori am trecut, fără să-mi dau seamă de rostul lor, ori cioburile de oale dela Iglia, tuburile de lut de lângă Turcoaia, și chiar tabiele turcești de pe culmile dealurilor. Monezile felurite văzute, mi-au înfățișat lupta diferitelor neamuri pe pământul unde acum în tihnă seamăn secară și mi-au deschis ochii asupra interesului ce l'au avut ele ca să-l cucerească. Vizitarea muzeului nu mi-a folosit numai să aflu istoria Dobrogei, să-mi mărească dragostea pentru locul în cari trăesc, dar mi-a deschis ochii și asupra naturei în care mă învătesc. De multe ori, pe malul Dunărei, găseam pietre tăiate în chip de scoici. Nu știam nici ce sunt, nici ce interes pot deșteptă, pentru că, în școala dela Galați și Bârlad, nu mi s'a arătat niciodată asemenea lucruri. Aici văzându-le orânduie unele lângă altele, felurite și asemănătoare cu animale de azi, am căpătat înțelesul găsirei lor în pietre și în acelaș timp o învățătură de mare preț, anume că și lumea viețuitoarelor de demult, ca și oamenii, s'a priment, n'a fost pururea aceiași.

Convorbirea aceasta; convingerea cu care eră dusă, mi-a venit în minte pe tot drumul în spre Hârșova. Mi se părea așa de extraordinar faptul că, în orașelul acesta liniștit, uitat într'un colț pietros de pe malul Dunărei, s'ar putea găsi un muzeu! Mi se părea extraordinar, pentru că ar fi un unicum în țara întreagă. Sunt 32 de capitale de județ, cu licee, gimnazii, cu profesori, licențiați în științe, în istorie, cu reprezentanți în Cameră, Senat, cu oameni bogați și uneori culți și nimeni dintre aceștia nu s'au gândit

că e un semn de cultură ca și un respect pentru trecut, de a se adună într'o încăpere modestă tot ceea ce prezintă interes în limita ținutului în care se găesc. Și tocmai dela Hârșova, dela un institutor, să vie pilda? Să se creeze un muzeu fără ajutorul statului, fără sprijin însemnat din partea comunei, a prefecturei, numai și numai din inițiativa, dragostea, și stăruința unui institutor? De sigur—îmi ziceam—bietul învățător care laudă așa de mult muzeul, nu-și dădea seamă ce e un muzeu, căci nici la Galați, nici la Bârlad, unde a învățat, nu a văzut vreunul, iar la Iași ori București, pe unde a fost, în preajma examenelor, nu a avut timp să vadă așa ceva. În asemenea condițiuni a dat acest nume pretențios, unor îngrămădiri de curioșități strânse de vre-un om original, asvârlite în niște săltare din cancelarie, cum sunt asvârlite fel de fel de vechituri în dulapurile negustorilor de pe marginea Senei. Dar... la urmă mai știi? Dobrogea prezintă multe originalități. Și-mi trecea prin minte multe din cele întâlnite. Un preot care s'a deprins să împăieze animale, cu care și-a umplut casa. Un italian care a schimbat un colț pietros din o vale înfundată, într'un cuib de pomi roditori. Un englez, bogat odată, azi trăind pustnic într'un bordei din mijlocul unui parc natural, în care Musa cu frunzele late e înlocuită prin brusturi și gullii mai înalte decât omul; apoi germanul naturalist, doctor în științe și fost asistent la una din marile universități germane, care s'a deprins așa de bine în căsuța lutuită de lângă Delta Dunărei, unde își fabrică singur—ca un Robinson—hamurile trebuitoare măgărușului ce duce toată povara gospodăriei, încât nu mai vrea să mai schimbe liniștitul trai cu cel din orașele mari. De ce nu ar fi și un institutor care își caută de școală, dar care în ceasurile întrebuintate de alții să puie țara la cale în fumul cafenelelor, se ocupă cu adunatul, orânduiala și îngrijirea unui modest muzeu regional.

— Am ajuns la Hârșova înainte de ploaie, mă trezește conducătorul cailor tătarești, iuți ca vântul, arătându-mi cu coada biciului o îngrămădire de case pe coasta a două dealuri largi, cum sunt mai toate dealurile dobrogene. Casa cea mare e școala; iar biserica vezi ce mândră e? Peste doi ani e gata de sfințit, acuma o zugrăvește pe dinnăuntru.

Eram doritor să ajung cât mai repede în târgușorul, spre care mă atrăgea acum o curiozitate din ce în ce mai mare. Dorința mi se îndeplinea, mulțumită și norilor groși, negri, amenințători, ce înaintau spre mijlocul cerului, luminați din vreme în vreme de mănunchiuri de sulite de foc ce-i spintecau dela un capăt la altul. Căii fugeau nebunește înteețiți de bubitul tunetului și de arsura șfichiului, așa încât trebuia să mă țin cu mâinele de marginile căruței bine ferecate, spre a nu fi asvârlit la cel mai mic hop.

În sfârșit suntem la hotel, în care iarăși nu mă așteptam să găesc o odăiță așa de curată. Pare că nu aș fi în România, îmi zic, gândindu-mă la hanurile din târgușoarele, mai mari decât Hârșova, din Moldova sau chiar la otelul din o capitală de județ

din Muntenia, centrul unor drumuri frumoase de excursiune, în care am fost silit să veghez toată noaptea pe un scaun, în mijlocul unei întărituri circulare de prafuri insecticide, iar a doua zi—e dreptul dis de dimineață—spre a-mi liniști foamea a trebuit să colind singur prin oraș spre a cumpăra cafea dela o cafenea și lapte dela o cofetărie, pentru ca, la otel, să-mi pregătească cafeaua cu lapte.

Abia mă scutur puțin de praful așezat într'un strat cenușiu peste haine ca și pe față—numai cine a făcut un drum lung în Dobrogea, știe ce e praful de stepă și repede apuc drumul ce duce, într'un slab urcuș, spre școală. Un trecător îmi arată locuința directorului. Urc două trepte, deschid o portiță ținută bine în tâțână și... stau pe loc, fermecat de priveliștea ce mi se arată. Ograda e plină de trandafiri înfloriți, așezați în rânduri, care mai de care mai mândri în desfășurarea corolei bătute și colorată felurit. Nu e ograda dintr'un orașel românesc, ci un colț dintr'un parc mare, din Apus. Ori cine, deprins cu bălăriele, holera sau cel mult verdele-roșietic al tros-cotului din cele mai multe ogrăzi, ar fi rămas în uimire în fața mângâietoarei priveliști ce oferă o ogradă plină de trandafiri cultivați. Pentru mine, acum, chestiunea muzeului era hotărâtă. Un om care știe să-și înconjure casa cu frumusețea și parfumul trandafirilor, într'un oraș în care poți număra pe degete salcâmii și oțetarii care formează întreaga plantațiune, acel om nu e în stare să păstreze curiozitățile ce le posedă, asvârlite în săltarele din cancelarie.

Dar iată-l. Trăgându-și picioarele în mers, cu capul plecat, cu fața blândă umbrită de cozorocul unei șepci îndesate pe frunte, cu glasul domol, vorbind rar și moldovenește, directorul muzeului regional din Hârșova *Museum Harsovae, antiqui Carsii, ad Danubium inferiorem*—vine spre mine. Iși închipue de mai înainte ce caut. După ce aduce din casă cheia dela comoara strânsă cu multă răbdare, ne îndreptăm spre școală. Sala de așteptare a elevilor, cea dintâi încăpere în care dăm, spațioasă și mai ales curată, arată că directorul muzeului e și un bun director de școală, bun profesor. Unde te întorci, tablouri cu inscripțiuni morale, de igienă ori de bună purtare. Urcăm largele trepte ce duc la rândul de sus. Un moment scârție cheia în broască și iată-ne în mijlocul muzeului, redus la o singură încăpere, mare și luminoasă. Nu mă înșelasem. Dela prima ochire vedeai ordinea, una din condițiunile esențiale ale noțiunii de Muzeu. În al doilea rând, eșea în relief varietatea obiectelor expuse, condițiune legată de noțiunea unui muzeu regional. Lipsea numai cantitatea, pentru ca termenul întrebuintat de învățătorul meu să fie pe deplin justificat.

De jur împrejurul odăiei, dulapuri. În cel mai mare, cu geamuri largi de sticlă, e secțiunea zoologică. Vertebrate diferite—în special păsări—din regiunea dobrogeană, donația D-lui Dombrowski. În alt părete, biblioteca, proprietatea directorului făcută danie muzeului, și cuprinzând în special autorii

latini moșteniți dela bătrânul Cotovu, un latinist emerit. Iubire și respect filial, demne de dat pildă.

Al treilea părete corespond secțiunii geologice și mineralogice, precum și numismatice. Terenurile jurasice dela Hârșova, ca și cele cretacee dela Cernavoda și Cochirleni, sunt reprezentate prin numeroase fosile, în parte folosite mai târziu de mine, în lucrarea paleontologică asupra regiunii. Partea mineralogică, pe lângă cristali de gips și calcită, cuprinde mai ales minereurile de plumb și fer din sudul jud. Tulcea.

În celalt părete e secțiunea arheologică și etnografică. Cuțite ruginite, puști și iatagane turcești, pietre cu inscripțiuni latine, ulcioare și amfore bătrâne, arată întreg trecutul sbuciumat al pământului dobrogean. În mijlocul sălei, pe un biurou, e cartea de aur a muzeului, cu iscăliturile tuturor vizitatorilor, în frunte cu aceea a M. Sale Regele și Regina.

— Osteneala ce mi-am dat pentru înjghebarea micului muzeu, pe care-l vezi, îmi spune conducătorul modest cu o vădită emoțiune, a fost răsplătită îndeajuns când, Majestatea Sa mi-a strâns mâna, mulțumindu-mi de surpriza ce i-a făcut colecțiunile mele.

— Și cu ce cheltuială ai înființat muzeul? îl întrebei. Ai avut vreun ajutor bănesc din partea statului, a județului sau a comunei?

— Ce e drept e drept. Dacă nici statul, nici județul nu m'a înlesnit cu nimic, în schimb comuna mi-a dat câte un mic, foarte mic ajutor, față de cât am cheltuit eu. De altfel și concetățenii mei nu au fost sgârțiți, ca pe aiurea, și când dădeam serbări școlare, în totdeauna cu dragă inimă îmi veneau în ajutor. În colo eu am adunat cele dintâi lucruri, eu le-am orânduit, etichetat, înscris în catalog. Mai târziu au venit donațiunile; fiecare locuitor sau elev, îmi aducea ce găsea, mulțumindu-se cu cinstea de a i se păstra numele.

Dela cea dintâi vizită a mea, sunt câțiva ani de atunci, cu mult interes am urmărit progresarea muzeului. Un pas spre complectare s'a făcut prin adăugarea unui sâmbure al secțiunii artistice. Fotografii, litografii după vestitele tablouri ale lui Grigorescu, cromogravuri ale tablourilor elisice, o reproducție în mărime naturală a unui tablou de Rembrandt—mi se pare—, un destul de reușit tablou original— „Lăsați copiii să vie la mine“,—dacă nu pot să poarte titlul de muzeu artistic, arată totuși tendința conducătorului să deștepte gustul frumosului, elevilor din școală ca și tuturor celor din apropiere.

În timpul din urmă, s'a despărțit biblioteca de muzeu în săli deosebite. Cea dintâi, e făcută accesibilă oricui vreă să se folosească, vechilor cărți, adăogându-se și cărți noi căpătate. Muzeul, lărgit, a suferit o schimbare în orânduirea mai sistematică, obiectele așezându-se în secțiuni „come un trattato di storia si divide în capitoli“, după espresiunea unui călător italian, care a făcut o elogioasă și meritată descriere în „Natura ed Arte“ din Milano.

Simpla orânduire sistematică, cere multă muncă mai ales când nepregătirea inițială implică o sfor-

țare autodidactică în direcțiuni așa de variate. Și acesta e un nou și mare merit pentru întemeietorul muzeului. A adună ce găsești și ce ți se oferă e ceva; a ști să alegi, a clasifica după importanță și a recunoaște, e mult. Acolo unde importanța muzeelor regionale e băgată în seamă, ele contribuie într'un chip deosebit la înaintarea diferitelor științe, pentru că specialiștii pot găsi un material variat și bogat, pe care își sprijină lucrările lor.

E de sperat că și la noi va veni vremea când oameni de inițiativă și de inimă, ca d-l Cotovu dela Hârșova, se vor găsi măcar în capitalele de județ. E un mare păcat nepăsarea de azi. Se perde încetul cu încetul tot ceia ce reprezintă trecutul nostru istoric și etnografic sau se reslețește fără urme. Bogățiile naturale regionale nu se scot în relief, ci, chiar dacă se păstrează în muzeele din Iași sau București, sunt anestecate fără să răsară coloritul local. Cu cât începutul adunării lor se va amâna, cu atât greutatea înjghebării muzeelor regionale va fi mai vădită. Muzeul dela Hârșova poate da pildă pentru primii pași. Două trei încăperi deșarte nu e un cap de țară. Principalul e omul cu dragostea pentru locul în care trăește. Și în această direcțiune, profesorii școlilor secundare, din fiecare oraș, pot să fie inițiatorii. Prin pregătirea lor, prin menirea lor profesională, ei ar fi chemați să lecuiască un rău, care numai cinste nu ne face și care denotă că cultura cu care ne lăudăm e numai superficială, fără adânci rădăcini. Muzeele, cât de mici, sunt un mijloc puternic de educație generală și în același timp monumente trainice înălțate respectului și dragostei către țară în genere și către locul în care ne ducem viața. Mai pretutindeni sâmburele lor e datorit inițiativei și culturai particulare. Muzeul dela Iași, cel mai vechiu din toată țara, e, în mic, o dovadă. Muzeul etnografic din București, nu ar fi luat importanță, dacă nu eră la mijloc străduința și munca directorului. Muzeele regionale, ori de unde, nu există decât numai datorită inițiativei private, căreia se asociază mai târziu sprijinul comunelor și al departamentului ori al statului. La Eggenburg, lângă Viena, un funcționar dela primărie „avea patima“ să strângă în zilele de sărbătoare, fosilele ce le găseă în carierele învecinate orașului. Nimeni nu i-a dat nici un sprijin zeci de ani. Într'un târziu bogăția materialului adunat eră așa de mare și felurită încât comuna dându-și seamă de însemnătatea lui, a zidit o clădire anume în care să fie orânduită. Azi, muzeul dela Eggenburg, e unul din cel mai de seamă dintre muzeele regionale ale Austriei iar faima a trecut granițele, căci învățați din locuri îndepărtate au găsit în el îndeajunse bucăți de studiat care ar fi fost pierdute dacă nu se găseă cine să le strângă.

Iată de ce, în nepăsarea generală ce domnește în țară la noi în această privință, fapta d-lui institutor Cotovu merită să fie scoasă în relief, ca o pildă demnă de a fi urmată.

N. Simionescu

Profesor la Universitatea din Iași.

ISTORIE LITERARA

CUM A IUBIT EMINESCU 1)

Răutatea și invidia omenească, personificată în limbajul popular prin „gura lunei“, nu va putea ierta niciodată îndrăzneala ce a avut Veronica Micle de a fi iubit cu sinceritate până în clipa morței pe marele poet Mihail Eminescu.

E o nedreptate revoltătoare pe care contimporanii și sateliții sufletești ai acestora, ca adevărați epigoni, vor căută în decursul vremii s'o perpetueze, povestind mai departe cu mândrie idila nenorocită a două suflete, cari s'au mistuit într'un amor neînțeleș de dâșșii.

Dacă citești tot ce s'a scris despre iubirea aceasta rămâi uimit de atâta lașitate în relevarea adevărului. Unii și mai ales „unele“ au îndrăznit chiar să murdărească personalitatea poetică a Veronicăi, învinuind-o că cele mai bune din poeziile ei au fost dictate de Eminescu! Alții au ponegriț-o cu epitele de „femea ușoară“, „fără caracter“, „suflet schimbător și plin de vanitate“, care nu îndrăgostise pe Ștefan Micle decât din interes, Micle fiind profesor universitar, având o poziție materială asigurată, deci în posibilitate de a-i satisface toate plăcerile și luxurile.

Dacă l'a înșelat cu Eminescu, spun aceste persoane, a făcut gestul dintr'un capriciu de femea nechibzuită, ca mai târziu să repete același lucru cu un altul, în defavoarea poetului. Un publicist francez îndrăznește să aducă acuzațiuni și mai grave. Necunoscând împrejurările acestui „amor nenorocit“, se încearcă să dovedească într'un articol publicat în revista pariziană „*Le penseur*“ că Eminescu a înebunit văzându-se înșelat de Veronica!

Ura și disprețul societăței pentru femeea-poetă care a iubit cu pasiune și sinceritate pe un tovarăș de gândire, nu-și poate avea explicarea decât în următorul motiv, sprijinit pe mărturisirile d-nei *Virginia Micle-Gruber*, fiica Veronicăi, care într'un memoriu ce-mi servește de călăuză în lucrarea de față, scria următoarele: „Mama a fost o femea plină de viață, plină de farmec, deșteaptă, frumoasă, jucă perfect și avea o voce superbă. În societatea aleasă pe care o vizită, din cauza acestor calități distinse, făcea umbră în totdeauna în jurul celorlalte femei. Puteau ele să erte această eclipsare? De aici invidia și răutatea, prefăcute mai apoi în dispreț și batjocură. În fine a plătit foarte scump aceste daruri ale naturei, pe cari nu a avut tactul să le mai ascundă puțin. A fost victima numeroaselor sale calități“.

Din acest citat putem extrage motivele cari au împins pe contimporanii Veronicăi Micle la învinuire atât de nedrepte și jignitoare pentru dânsa și în

1) Fragmente dintr'un volum care apare săptămâna viitoare în institutul de editură „*Renășterea Cărților Românești din Iași*“.

special pentru familia ei. De altfel judecata necontemporană n'ar putea să facă o distincție pentru acei a căror viață trece de cadrul banalității și convenționalismului. Tot cu atâta răutate s'a discutat dragostea lui Musset pentru George Sand, a lui Petrarca pentru Beatrice, implicit a tuturor poezilor cari au cântat iubirea!

Atunci cum s'ar putea explica că și cei cari n'au cunoscut pe Veronica, au îmbrățișat cu plăcere legenda învinuirii. Căci în definitiv animozitățile personale au dispărut odată cu moartea poetei, așa că și răutatea omenească ar putea fi mai indulgentă. Totuși, din scrierile posterioare morții, și din cele ce se mai vorbesc azi, vezi cu mâhnire că mentalitatea a rămas aceeași. Voiu cită două exemple, din cele auzite de mine, cu prilejul scoaterii albumului „*Eminescu Comemorativ*“. Cerând unui academician un articol pentru album, n'a primit colaborarea din pricină că îi arătasem înainte primele coli în care figură și chipul serafimic al Veronicăi. „Femea asta, zise dânsul, a fost o pată, o rușine în viața lui Eminescu“.

După apariția acestei lucrări, fiind din întâmplare în librăria editorului meu Iliescu, o doamnă profesoară și directoară a unei școli superioare de fete din Iași, n'a voit să mai cumpere volumul, căci zărise portretul Veronicăi. „Ce gust, a zis dânsa; să pui alături de Eminescu pe o ființă care nu l'a înțeles, nici nu l'a iubit“.

Acest dispreț continuu pe care îl aruncă din nou asupra poetei, societatea necontemporană, ar avea ca normă următoarea justificare:

Eminescu murind, societatea a pierdut un simbol de aspirații. Viața acestui cugetător-poet nefiind încă lămurită, unii biografi au căutat să motiveze această moarte acuzând de nepăsare pe societatea însăși.

Singuri prietenii lui Eminescu au spus adevărul, indicând ca sfârșit fatal viața dezordonată a poetului, și ascendentul ereditar din familie. Moralul societății necontemporane fiind lovit prin aceea că această societate n'a știut să aprecieze valoarea lui Eminescu, s'a căutat un refugiu de a se salva această onoare aruncând toate învinuirile asupra Veronicăi Micle, prezentând-o pe ea în fața lumii ca pe un element care a distrus o viață atât de scumpă!

Iubirea Veronicăi din clipa când a cunoscut pe Eminescu nu mai are margini.

Toată sinceritatea sufletească o dăruiește poetului, cântându-l în poezii de un lirism înduioșător, redesh-teptând chiar un sentiment neînțeles de cei care au ponegрит dragostea ei. Cu ce măreție și sinceritate mărturisește iubirea pentru Eminescu în următoarele *versuri inedite* scrise într-o scrisoare descoperită de mine la un anticar din Iași, iată-le:

*Din valurile vremii apari să dai lumină
Cugetător budist născut în altă lume,
Credința lor e moartă, nimeni nu se închină,
Zadarnic mai grăiești versete fără nume.*

*Sublimul niciodată pigmeii n'or să-l știe;
In proza-amară a vieții rămâi uitat, hulit,
De le vorbești de aștri ei zic că-i nebunie
De spui cum e femeia ei zic că n'ai iubit.*

*Nu-ți rătăci simțirea căci viața-i schimbătoare;
Rămâi în cadrul sfânt poet din altă lume,
Ce-ți pasă dacă ai fost o fire trecătoare...
In cartea Nemuririi se va mai trece un nume.*

Ștefan Micle,¹⁾ bărbatul Veronicăi, cunoscu pe Eminescu, dar niciodată nu bănuise sinceritatea poetului, cu toate că știa că soția sa îl iubește.

„Știu mai bine decât tine ce vorbește lumea pe socoteala femeii mele. E nedrept să învinuești un om care s'a purtat corect în societate. Eminescu mi-e cunoscut. Totodată cunosc și sentimentele Veronicăi pentru talentul său poetic. Crezi, dragă Petre, că numai dânsa e captivată de versurile lui Eminescu? Ași, toate femeile din Iași îl admiră, îl citesc, îl adoră ca pe un copil al muzelor!“

Mai mulți răutăcioși mi-au trimes scrisori anonime în care povestesc lucruri fantastice, doară ar putea să-mi doboare încrederea ce am în sinceritatea ei“.

Aceste rânduri fac parte dintr'o *scrisoare inedită* trimisă de Micle lui Petre Suci, prietenul său intim, în 1879 înainte de a muri. Petre Suci a fost rectorul Universității ieșene.

Micle cunoștea temperamentul Veronicăi, încât intrigile plămuite de invidioși contra lui Eminescu n'au izbutit.

Din această scrisoare mai aflăm un lucru, pe care biografii poetului nu-l știau. Eminescu a fost divinizat de ieșence, femeile cele mai frumoase din acea epocă, celebre prin eleganța și inteligența lor.

Adeseori poetul se plângea prietenilor, că în fiecare zi primește scrisori dela cele mai nobile femei, prin care e invitat la serbări.

„Am făcut o mare greșală de ți-am mărturisit că primesc scrisori dela femei necunoscute. Prietenii mi-au spus că fac parte din aristocrație, dar tu știi că n'am călcat nici la Iași saloanele lor, nici la București nu voi face-o“. Alt fragment dintr'o scrisoare inedită adresată Veronicăi, care dovedește de câte simpatii se bucură Eminescu în lumea feminină.

D-na Deliu-Creangă, care a cunoscut bine pe Eminescu din vremea când se împrietenise cu marele povestitor, mi-a istorisit cum poetul citea acele scrisori lui Creangă. Amândoi râdeau de cuprinsul lor. Numai ce auzeai pe Creangă strigând: „Muere deschide ferestrele ca să iasă fum din parfum, căci mă cred în rai—fără mălai, în iad—fără Vlad,²⁾—în casă fără nevastă. Ași vrea să ardă năravul boerilor cum ard scrisorile. Aferim Mihai, mai pune dacă ai“. Și cu o veselie aproape copilărească priveau cum ard scrisorile trimise poetului de admiratoare necunoscute.

Creangă fiind prietenul cel mai intim al lui Emi-

1) A fost profesor la Universitatea din Iași.

2) Vlad a fost sacagiu și megies cu povestitorul Creangă. (Vezi biografia scrisă de Gr. I. Alexandrescu).

nescu, acesta adeseori îi spune că iubește pe Veronica, și dacă n'ar respecta pe Ștefan Micle, de mult s'ar fi căsătorit cu dânsa. Povestitorul care eră mai realist, îl certă pentru astfel de intenții și ajunsesse, spune d-na Deliu-Creangă, să-l convingă că o căsătorie cu Veronica ar fi o nenorocire. „Poți s'o iubești ș'așă; sau așteaptă ca Mitropolitul să-mi înapoeze darul și atunci făcându-mă episcop să vă cunun eu în eparhia mea!”

Eminescu zâmbea. Apoi în culmea fericirii amândoi colindau grădinile singuratică din Tatarasi și Galata, mulțumiți că au scăpat de viața zgomotoasă a orașului. Și acum când din această dragoste nenorocită n'a mai rămas decât amintirile, versurile poetului scrise altă dată pentru Veronica, par un ecou de admirare adus ca prinos iubitei din neantul posterității:

*Copil bălai cu ochi albaștri
Simbol al vremilor eterne...
Ah, ce perfidă este lumea
Nu vreă să știe de amor,
Clădeam o lume de iluzii
Pe-aripi de corb croncănit!*...¹⁾

Iași. Martie 1911.

Octav Minar.

CRITICA LITERARA

ANTONIO FOGAZZARO

III.

Cu *Piccolo Mondo Antico*, capo-d'opera autentică a lui Fogazzaro, se deschide seria romanelor, al cărora epilog e reprezentat de *Leila*. Franco Maironi, aparținând unei vechi familii patriciene din Lombardia, prietenă a Austriacilor și bigotă, se îndrăgostește de o fată burgheză Luisa Rigei, aparținând unei familii foarte urâte în casa Maironi pentru ideile liberale și revoluționare ale membrilor ei. În contra voinței bunicii sale, în casa căreia Franco, orfan de tată și de mamă, a fost primit, el se însoară cu Luisa, e desmoștenit și silit să trăiască în condiții modeste cu soția sa în casa unui unchiu de pe mamă al acesteia, inginerul Pietro Ribera, unul dintre personagiile cele mai vii și mai simpatice din tot romanul. Înștiințată de bunica lui Franco, care vreă cu orice preț ruina familiei Ribera, poliția austriacă începe să persecute prin perchiziții și amenințări acel viu focar de iubire de patrie și de familie, ce eră casa inginerului Ribera. Acesta pierde postul său de inginer al guvernului la Oria, Franco însuși e silit să fugă și să-și caute adăpost la Torino. Dar bunica se folosește de bani streini, suprimând adevăratul testament al tatălui lui Franco. Acesta o știe dela prietenul său, profesorul Gilardoni, care a reușit să aibă în mână o copie a adevăratului testament. To-

tuși el preferă să rămână despoiat de averea sa, decât să reentre în stăpânirea heredității dovedind infamia bunicii sale. Luisa e de altă părere; acuză pe Franco de nepăsare; dar apoi se supune voinței bărbatului ei. Totuși, după plecarea lui Franco ea decide să se prezinte bătrânei marchize pentru a cere bunurile sale răpitate, dar, în ațâțarea momentului, uită să-și supravegheze fetița, care cade în lac și se înneacă. Franco se întoarce dela Torino, înfruntând asprimele poliției austriace, și în fața cadavrului copilului are loc o scenă de durere mută și solemnă, care reprezintă în acelaș timp culmea și cheia întregului roman. Franco și Luisa răspund în adevăr în chip deosebit la această durere care îi lovește atât de crud și de neașteptat în ceea ce aveau mai scump.

Luisa, în care credința slăbiă, cade într'o toropeală de necrezut, care amenință să-i piarză mințile; Franco, care în alte împrejurări apăruse ca un om slab față de soția sa; ce aveă despre viață o idee mai echilibrată și mai reală, găsește dimpotrivă în credință puterea de a rezista nenorocirei grozave care îl lovî și ajunge astfel la o putere nouă, care îl îndeamnă pentru întâia oară să lucreze cu energie. Se întoarce la Torino și obține dela Cavour o funcție importantă în ministerul de externe; totuși, când izbucnește războiul dela 1859 se înrolează în armata piemonteză și pleacă în război. Franco și Luisa se întâlnesc înaintea plecării într'o insulă a lacului Maggiore, unde iubirea lui Franco și noile sale hotăriri bărbătești exercită o înrăurire binefăcătoare asupra sărmanei Luisa, scoțând-o din acea toropeală a sa, asemănătoare nebuniei. Ea strânge în brațele ei pe Franco și, în speranța unei noi maternități care să o mângâie de pierderea suferită, în speranța unei reîntrupări a Mariei, revine iarăși la viață.

Acesta e scheletul gol al romanului; dar, cum se poate redă în câteva linii farmecul ce răsare din fiecă pagină a lui? Asupra faptelor eroice dela 59, — ce par și astăzi legendă, în timp ce fiecare an ce trece noi studii inspirate de cea mai severă obiectivitate ne documentează toată valoarea ei istorică și morală, — a înflorit o întregă literatură, care totuși nu se ridică deasupra nivelului aproape totdeauna mediocru al literaturii așa zise patriotice. *Piccolo Mondo Antico*, dimpotrivă reprezintă una dintre cele mai complete opere de artă, cu care se poate lăuda literatura italiană mai nouă, tocmai pentru că fără să se propună drept scop precis vre-o teză patriotică, ne sguduie cu reprezentarea colorată și credincioasă a unei întregi lumi dispărute, din care autorul cunoaște orice înfățișare, din care a trăit fiecă clipă, de care îl leagă cele mai dulci amintiri din copilărie, orele de viață cele mai intense pe care le-a trăit vreodată. Pentru aceasta, în acest roman totul apare cald, viu, spontan, natural, dela mica Maria, care nu izbutește, în dulcele cântec pe care moș Petru o învăța să-l cânte jucând-o pe genunchi, să pronunțe vorba Mississippi și zice:

¹⁾ Versuri inedite reproduse dintr'o scrisoare care se află în colecția mea de manuscrite.

Ombretta sdegnosa del Missipipi
Non far la ritrosa e baciami qui,¹⁾

până la scena magistrală a percheziției austriace și a regisirii spadii compromițătoare; dela fuga lui Franco prin mijlocul curselor țesute înainte-i de către poliția austriacă, ce vrea să-l aibă în mână viu sau mort, până la cea din urmă întâlnire a lui Franco și a Luisei la Isola Bella.

O asemenea fericită fuziune de elemente nu se mai regăsește în *Piccolo Mondo Moderno*, unde, pe de altă parte, nici nu eră cu putință. Trăim o singură dată și e aproape imposibil ca un artist care a oglindit o întreagă epocă într'o operă de artă, să izbuțească apoi a înfățișa o alta cu totul deosebită, dacă nu chiar diametral opusă. Cel ce se pasionase pentru Italia eroică a războiului independenței, cel ce înfiorase pe cetitorii săi de emoție evocând nu numai faptele, dar și chipul de a gândi, de a iubi, de a lupta al acelor oameni simpli și generoși, ale căror efortări individuale mai mult decât o adevărată mișcare națională, au dat naștere marelui fapt istoric al Italiei unite, care se urcau pe eșafod gustând de mai înainte plăcerea nemuritoare de a striga: „Viva l'Italia“ pentru cea din urmă oară sub cuțitul ghilotinei; cel ce în *Piccolo Mondo Antico* ne dăduse o imagine fidelă a acestor timpuri, nu putea să nu păcătuiască din punctul de vedere al parțialității, când în *Piccolo Mondo Moderno* vrea să descrie Italia modernă, sceptică, socialistoidă, liberaloidă, clericaloidă a epigonilor, Italia mișcărilor revoluționare dela 1898, a înfrângerii dela Adua, a atentatelor anarhiste, a asasinării lui Umberto. Astăzi putem privi la acele timpuri

Come quei che con lena affannata,
Uscito fuor del pelago alla riva,
si volge all'acqua perigliosa e guata;¹⁾

pe atunci socialiștii, esteții, politicianii, misticii (de tipul Maeterlink și de tipul Huysmann) toată inutila, sonora, retorică și inconștienta plebe, de care Italia se liberează, din fericire, acum, sau e pe cale de a se liberă pentru totdeauna; se recunoscără prea mult în Carlino Dessalle, în marchizul Zaneto, în Ciotti Ceola, în alte personaje masculine și feminine din roman, pentru a nu se ridică revoltați asupra romancierului. În realitate Fogazzaro, în timp ce eră acuzat că vede prea negru, vedeă din potrivă prea roz. O epocă ce va rămâne printre cele mai tragice și mai dureroase în viața politică italiană, îi apărea scaldată în laptele și mierea veleităților estetice ale

lui Carlino, mistico-erotice ale lui Piero, senatoriale ale lui Zaneto. Acesta e defectul principal al romanului, că reduce mișcarea socialistă (fie chiar și într'un orașel de provincie) la o chestiune de fire-turi roșii sau azurii, la câțiva pantaloni deveniți prea celebri ai lui Ciotti Ceola, funcționarul socialist dela biblioteca comunală.

Piero Maironi,—după moartea tatălui său (Franco din *Piccolo Mondo Antico*) întâmplată, când el aveă abia un an, în urma rănilor căpătate în campania dela 59, după moartea mamei sale (Luisa) care nu întârzie să întâlnească pe soțul ei,—e la străbunica sa (bătrâna Marchiză Maironi, figură atât de bine cunoscută din *Piccolo Mondo Antico*), încredințat unor rude, Marchizii Scremin, care locuiesc într'un mic oraș din provincia Venetică, pe care autorul nu-l numește, dar care seamănă mult cu Vincenza. E o casă de nobili de provincie, cum mai sunt încă, plină de un fast aparent, căruia îi corespund cele mai de necrezut strâmtorări intime; în fond oameni de treabă; dar marchizul Zaneto e atins destul de grav de *ulcus senatorium* și marchiza Nene e în stare să răstoarne lumea întreagă pentru un ou ce-i lipsește din dulap. Piero crește în acest mediu strâmtorat și bi-got și se găsește la douăzeci de ani, aproape fără să știe, membru influent în partidul clerical și soț al unicei fiice al familiei Scremin, pe care o ia de nevastă mai mult pentru a scăpa de ispitele vieții de flăcău, decât pentru atracția ce ar fi simțit-o pentru ea.

E o fată tăinuită, un sfinx pe care nimeni nu isbutește să-l pătrundă, nici chiar Piero, care începe a se teme că a socotit acel suflet drept un scrin închis, în timp ce el eră un scrin gol. Dar soția se îmbolnăvește repede și sfârșește prin a-și pierde mințile cu desăvârșire. În crizele boalei el se convinge de iubirea ei vie și își face muștrări pentru că a judecat-o rău. Atunci i se consacră cu desăvârșire, ar vrea să-și dea viața pentru a o salva, dar totul e inutil. Răul înaintează neînduplecat, sărmana înebunește și Piero e nevoit să cedeze la sfatul medicilor care cred că e necesar să o închidă într'o casă de sănătate. Piero rămâne astfel în cea mai tristă stare și expus la toate ispitele cu putință. Și ispitele nu întârzie să se arate. Mai întâi o tânără cameristă a marchizei, care începe să-i dea târcoale și la urmă într'o seară i se oferă; după respingerea acesteia o elegantă doamnă (Jeanne Dessalle), care, întru câtvă atrasă de faima lui Piero că e un tânăr foarte inteligent și cult, întru câtvă pentru cochetăria de a experimenta cu acel tânăr plin de credință și de castitate propria-i artă de seducătoare încercată, pleacă la asaltul acestei cetăți, vai, atât de puțin apărată. Dar nu se glumește cu focul și Jeanne se înamorează de Piero, cam după cum se înamorează Armida de Rinaldo în *Gerusalemme* al lui Tasso. Jeanne e o creatură superioară, cu toate cele câteva capricii și acea puțină cochetărie, care nu strică, când e de bun gust și nu e scop în sine însăși. Despărțită de soțul ei, care a desgustat-o

1) Umbră mâniată a lui Missipipi
Nu îi supărată, sărută-mă aci.

1) Ca cel ce, cu suflarea înăbușită
După ce a ieșit din mare la mal,
Se întoarce către apa periculoasă și privește cu temere.
(Dante)

cu brutalitățile sale, ea s'a consacrat cu totul fratelui său, un tip delicios de estet (stil Marzocco din cea dintâi manieră) cult, elegant, foarte superficial, plin de boli imaginare, care are nevoie de-a fi îngrijit ca un copil și căruia Jeanne îi ține loc de mamă. Jeanne iubește pe Piero cu un amor nu în totul ideal dar nici senzual. Brutalitatea bărbatului său a făcut să simtă un desgust neobișnuit pentru voluptățile extreme, dorurile sale nu merg mai departe de prezența celui iubit, să-i puie capul pe umăr, să-l sărute abia atingându-l cu buzele. Piero, după o încercare deșartă de rezistență, sfârșește prin a se lăsa cu totul în brațele acelei pasiuni care-l uimește în același timp și-l turbură. Se încrede într'un preot bătrân (seraficul Don Giuseppe); dar vorbele preotului sunt repede împrăștiate de vântul pasiunii; face o vizită la Abbazia di Praglia, unde altădată ca copil simțise cu tărie vocațiunea pentru viața monachală și la Abbazia întâlnește pe Jeanne și pe fratele ei. Lui i se pare că e o ironie a soartei, o probă evidentă a inexistenței sau a răutății lui Dumnezeu.

Credința lui care de mult timp se clătină, acum cade în ruină tocmai în locul unde altădată se înălțase mai puternică și mai strălucitoare.

Amorul Jeannei ajunge în acest capitol la o putere cuceritoare și eroică. Pentru a se scăpa de custodele din Abbazia, care voia să le arate toate comorile de artă pe care le cuprinde acel juvaer de arhitectură din quattrocento, îl trimite să aducă un pahar cu apă. Apoi, când se întoarce, ia paharul și zice încet lui Piero în franțuzește, pentru ca custodele să nu înțeleagă: „Si c'était du poison, faudrait-il boire?“ În ochii ei mari, magnetici eră iubire și tristeță infinită. „Je crois que non“, murmură el fără de voia sa, într'un vârtej amețitor, ca și când i-ar fi lipsit viața. Ochii Jeannei se luminară într'o fulgerare fermecată de zâmbet. „Această apă e turbure“ zise ea către custodele uimit. Intinse paharul peste balcon, vărsă apa încet-încet până la cea din urmă picătură, privind-o zâmbind, murmurând: „Ce fericire; ce fericire; ce fericire!“

Dar în lume începe să se vorbească prea mult de relațiunile primarului clerical (Maironi) cu frumoasa doamnă streină. Majoritatea clericală se adună în taină în casa unuia dintre consilieri pentru a decide asupra cazului. Maironi știe și își trimite demisiunea. Incepe criza municipală. Se tem de o trecere a lui Maironi la liberali, care nu scapă nici un mijloc de a-l atrage la ei, de frică să nu se îndrepte deodată către socialiști. În casa Scremin cea care suferă mai mult de purtarea lui Piero este Marchiza Nene, care totuși tace și urmează a-l privi ca și mai înainte dintr'o bunătate înăscută. Sărmana marchiză suferă și mai mult pentru că bărbatul ei Zaneto, fixându-se în ideia senatului, nu s'a putut oprî de a nu se duce să ceară sprijin în acea casă în care e despuiată fiica ei de iubirea lui Piero. Cu toate acestea nu se lasă învinsă și țese o rețea fină de intrigi pentru a îndepărta pe Piero și a scoate din capul soțului ei acea blestemată idee a Senatului, care îl face să se plece

la transacții atât de nedemne. E gata chiar să sacrifice bunurile sale extradotale pentru a veni în ajutorul familiei Scremin și a convinge pe Zaneto să se retragă la Brescia; dar *ulcus senatorium* al marchizului e cu totul incurabil și sărmana femeie nu izbutește nimic. Reușește totuși să îndepărteze pe Piero, care se duce, cu ajutorul unor persoane pe care ea nu le-ar fi crezut niciodată de partea ei, în vila sa dela Oria să petreacă câtvă timp în tovărășia amintirilor. Inșă toți au interese să rechieme pe Piero la villa sa dela Valsolda. Clericalii, care nu doresc scandalul de a vede pe un Maironi primar liberal; prefectul, care speră în influența lui Piero asupra unei alegeri politice din Brescia, la care ține foarte mult guvernul, și de care depinde numirea lui Zaneto ca senator; Jeanne, care nu vede cu ochi buni simpatia lui Piero pentru socialiști și care socotește că o lună de petrecere în villa părinților lui îi va ajunge pentru a-i îndepărta sufletul dela un șir de gânduri, pe care ea le vede cam nepotrivite cu firea lui. Sărmana Jeanne! Amintirile dela Valsolda vor influența asupra sufletului lui Piero, dar numai pentru a-l smulge de lângă ea, care va plânge totdeauna această pierdere, până ce puterea vrăjită a iubirii sale, unită cu purificarea pe care durerea a săvârșit-o asupra-i, nu o va face, la patul de moarte al *Sfântului* să-și plece frumosul ei cap revoltat înaintea Celuia ce pregătește căile împărăției sale prin iubire și prin durere. După o seară de tremur și de vise în care sufletul lui se lăsase, cu mai multă voluptate ca totdeauna în voia pasiunii, intrând în camera lui de culcare, în care totul eră așezat ca și cum absentă ar fi trebuit să se întoarcă în orice clipă, Piero găsește două rânduri dela Marchiza Nene:

„Domnul fie lăudat că ne aduce mângâiere!. În astă seară după ora zece a venit medicul-asistent al sanatoriului și a adus acest bilet cu scrisul Elizei, pe care ți-l alătur.“

Scrisul se reducea, la o biată vorbă scrisă rău, care dovedea totuși încă o lucire de conștiință:

Atunci începe criza morală a lui Piero. O cutie conținuând corespondența mamei sale (Luiza) și tatălui său (Franco) în timpurile de teamă; o rugăciune scrisă de mâna tatălui său pentru ca mama acum credincioasă, să o reciteze; peisajul sugestiv dela Valsolda, amintirea micii Ombretta, înecată în lac, dispun sufletul lui Piero la o reîntoarcere la credință, și ca urmare a ei, la părăsirea Jeannei. Scenă sfâșietoare ce se întâmplă la patul de moarte al soției sale, care în ultimele momente recapătă rațiunea, îi dă lovitura de grație. După moartea Luizei, Piero dispare, lăsând scris că s'a dus să urmeze pe Acela, care îl chiamă să lucreze pentru gloria sa.

Il Santo este, după cum bine spune Graf (Nuova Antologia, 1905) o carte triplă: „o carte de credință, o carte de gândire, un roman“.

Subiectul nu e ușor de rezumat, dar pentru aceasta nu trebuie să credem că romanul este întrecut de cartea de credință și de cartea de cugetare. Piero

Maironi nu e decât unul dintre protagoniști; Giovanni Selva este al doilea. Piero (care în mânăștirea benedictină dela Subiaco, unde a fost primit ca ajutor al grădinarului, și-a schimbat numele în Benedetto) este Sfântul, acela ce va regenera biserica prin înflăcărea credinții, prin avântul inimei, prin pilda unei vieți pline de iubire și de umilință. Giovanni Selva este omul de studii, criticul, cel ce va pune religiunea în acord cu știința. Nici unul nici altul nu reușesc în planurile lor. Giovanni Selva întâlnește scepticismul elegant și monden al Abatelui Marinier, disidențele clerului, dojenile și amenințările autorității; Piero are norocul de a putea vorbi în patru ochi cu Papa, care îl înțelege, de a putea să-i expună nevoile bisericii; dar i se răspunde că el nu poate să facă nimic, strâns cum e în lanțul de fier al tradițiunii și al „entourage“-ului său; că se va ruga și că speră să revadă pe Benedetto în cer. Guvernul nu îl tratează mai bine; ordinea publică e amenințată și prefectii nu vreau bătaie de cap. Sunt destul de ocupați cu lucrările lor, cu grevele și cu turburările anticlericale; nu ar mai lipsi alta decât ca sub frumosul cer al Italiei să răsară și neghina turburărilor religioase. Are o convorbire cu ministrul de Interne, un om sărac cu duhul, care face cea mai proastă figură întru acești oameni. Dar, oricum, concluzia celui sărac cu duhul e că îl sfătuește pe Benedetto s'o sfârșească, căci dacă nu, o să-i pună capăt el însuși. Chiar și doamnele elegante, *falșele* intelectuale, această mare plagă a societăților moderne, fac tot ce la stă prin putință pentru a-l compromite, pentru a-l face să apară drept un șarlatan vulgar. Totuși câteva suflete sunt cucerite de predica acestui nou apostol; unul e al unei tinere protestante, care se convertește la catolicism; altul e al Jeannei, care crezuse altădată că a cucerit sufletul lui (într'un alt sens, destul de profan) și e acum cucerită de Piero, devenit *Sfântul* pentru toți ceilalți, afară de ea.

Jeanne în adevăr, crede în Dumnezeu, dar pentru amorul lui Piero, și pe Piero Maironi, nu pe *Sfânt*, îl întovărășește ea, la acea înmormântare din cimitirul dela Oria, în unul din cele din urmă capitole din *Leila*. Creatură de iubire ea ajunge pentru a umplea de sine însăși două romane, care fără această strălucitoare stea centrală s'ar topi în lumina nesigură a nebuloaselor. Despre ea ar fi putut scrie cu drept cuvânt Fogazzaro cea ce (tot cu drept cuvânt) scrisese despre Leila:

...e mi lascerai per il mondo.
Ma prima, cingendo le braccia
Al mio capo, alzata la faccia,
Benchè son sì vecchio, mia stella,
Porgerai il tuo labbro giocondo,
Perchè t'ho creata sì bella...

1) ... Și mă vei părăsi pentru lume. Dar mai înainte, înconjurându-mi capul cu brațele tale, înălțându-ți fața către mine, deși sunt atât de bătrân, steaua mea, îmi vei înlădi buza la fericită, pentru că te-am creat atât de frumoasă...

Sunt cele din urmă versuri ale lui Fogazzaro, și în afară de acel sărut pe care bătrânul poet ar fi avut scrupule să-l ceară poate dela Jeanne; în afară de acea *buză jericită*, pe care ei,—sărmana ființă, ce pare a manifesta în tot tragicul și totuși dulcele său adevăr identitatea între iubire și durere,—nu-i convine pe deplin; tot restul însă se poate spune foarte bine despre Jeanne, cea mai atrăgătoare în gingașa ei feminitate, cea mai dulce în umilința iubirii sale, cea mai omenească în revolta tăcută în contra acelei datorii impuse de un altul, căreia inima ei nu se supune, dintre toate femeile ce au ieșit din fantazia romancierului nostru.

Cu aceste versuri viața lui Fogazzaro s'a sfârșit. Mai e nevoie să citez datele când a fost numit consilier provincial, senator, membru în Consiliul superior al Instrucțiunii? Și ce importanță ar avea aceste date în cariera sa de scriitor? Vom spune numai că oriunde s'a găsit, în orice haină, vorba lui nobilă, entuziastă pentru tot ce e frumos și nobil, apără pe cei umiliți; îi iubii, îi ajută, construie școli, aziluri, spitale, făcând binele urmând maxima evanghelică a discrețiunii, Conquel donar pudico che accetto il dono fa, după cum spune un alt mare spirit creștin, Alessandro Manzoni.

Aceasta, da, o vom spune, pentru că Fogazzaro fu om înainte de a fi scriitor și, pus a alege între a fi om mare sau om bun, el ar fi ales, fără îndoială, să fie om bun.

(Sfârșitul în No. viitor)

Ramiro Ortiz

Conferențiar de limba italiană
la Universitate

CONCEPȚIA ȘI SIMȚIREA POETULUI P. CERNA

(Urmare și fine),

III.

Înainte de a încheea, țin să mai ating încă câteva chestiuni.

Numai poezii bune a publicat Cerna? De sigur că nu, dar nici un poet n'a publicat un număr mai mic de poezii slabe, decât dânsul, într'un volum. Afară de asta, dacă la Cerna întâlnim câteva poezii slabe, nici într'un caz nu întâlnim una proastă. Greșeli de construcție de asemenea se găsesc. Ele au fost semnalate, numerotate și etichetate de d. Bogdan-Duică în revista *Luceafărul*. Această critică-comptabilitate este neîndoios instructivă, ea poate aduce bune și reale servicii, din nenorocire eu n'o pot întrebuiți spre a fi mai complect aici, fie pentru că-mi lipsește „fleurul“ necesar, poate, la aceasta, fie că mi-ar trebui o prea mare efortare pentru a mă desprinde de impresie, ca să mă opresc mai în delung la detaliu.

D-l M. Dragomirescu a spus că Cerna este cel mai mare poet după Eminescu. Unii au văzut în aceasta o enormitate. De ce? A fi mai bun între alți poeți buni, sau a fi mai mărunțel între alții mai mărunței, e o însușire ce încapă, mi se pare, foarte bine, în carac-

terizarea de mai sus. Gradația relativă, nu statornicire absurdă — trebuie să căutăm în afirmarea d-lui Dragomirescu. Dacă întâi trebuie pus Goga, dacă întâi trebuie pus Cerna, sau Anghel, sau Iosif sau altul, chestiunea e de discutat. Mai toți însă, când vine vorba de clasificare, au parcă în vedere numai pe Goga și pe Cerna. Aceasta mă ispitește să încerc un articol comparativ despre acești doi poeți, și cât de curând, ca să nu-mi ia cumva altul înainte.

Poezia lui Cerna, după unii, n'ar fi decât un palid reflect eminescian. Ca atâți alți poeți tineri, Cerna încă „își aprinde făclia la torța veșnic luminoasă a geniului maestrului dulce“.

Cerna n'a putut scăpa de imputarea ce se făcea poezilor de acum 15—20 de ani—imputare pe atunci justificată—de a nu fi decât niște imitatori ai lui Eminescu. D-l Vlahuță, într'o admirabilă conferință asupra maestrului, a arătat toate pricinile cari au anihilat parcă, spontaneitatea poezilor urmași. Eminescu a avut mai întâi farmecul limbei. Nimeni dintre scriitorii români n'a știut să-și cristalizeze gândurile în forme atât de severe și desăvârșite, în versuri de o structură de bronz, de-alungul cărora găsești cuvinte neașteptate, epitete curioase, cari-ți evocă imaginile cu o precizie și cu o intensitate de halucinare. „El are, spune d. Vlahuță, împerecheri de vorbe, căderi de fraze și de rime ce-ți dau impresia, fiorul unei explozii de lumină surprinzătoare“.

La farmecul limbii, se adaugă apoi sinceritatea. Eminescu și-a trăit versurile—ele isvorăsc din adâncul vieții lui. Când exprimă o emoțiune, sufletul lui eră covârșit de puterea acelei emoțiuni, care îl ardea și căută să spargă limitele obișnuitelor expresii, pentru a îmbracă forma de sărbătoare a versului. Tânărului poet, îi lipsește acea acumulare și condensare a unui șir de impresii, cari să-l ardă pe suflet, pe cari să le fi purtat și să le fi mestecat multă vreme în tăcere, până când nu mai poate și caută să scape de o greutate care-l doare.

Poetul se așează la masă, hotărît mai mult să facă o poezie, decât să-și descarce o anumită emoțiune. Și iată că după multă osteneală și multe rânduri șterse, tânărul recrut a izbutit să lege și să aștearnă un vers. „Vorbele s'au așezat la rând și s'au mlădiat în cadență, după o lege de armonie auditivă mai mult... Un cuvânt frumos devine un ferment de gânduri, o rimă e sâmburile unei strofe... A cetit de curând pe Eminescu, i-au rămas în cap frânturi de fraze, o familie de cuvinte cari exprimă tristețea, deșertul vieții și desgustul de lume,—tânărul poet, în mod inconștient, va broda cu aceste cuvinte un șir de versuri, în care neapărat se va plânge de dureri streine de inima lui“.¹⁾

Influența lui Eminescu atât de bine deslușită de d. Vlahuță, nu s'a exercitat asupra lui Cerna în măsura arătată de unii. Cerna a profitat neîndoios de limba lui Eminescu, atât cât profită un grădinar ce răsădește o plantă nouă, de deștelenirea săvârșită

înaintea lui. Pământul, acum, e mai maleabil, mai puțin rezistent, mai adaptabil și mai cuprinzător de semințe variate. Ceeace pune însă Cerna în pământ, e al lui și numai al lui. Iată de pildă luna pe care o cântă Eminescu:

Părea că printre nori s'a fost deschis o poartă
Prin care trece albă regina nopții moartă —
O dormi, o dormi în pace printre făclii o mie
Și în mormânt albastru și 'n pânza argintie,
În mausoleu-ți mândru, al cerurilor are
Tu adorat și dulce al nopților monarc!

Alba regină a nopții doarme în pace printre făcliiile de stele, în mormântul albastru și pânza argintie a stelelor. Ea planează sus, rece, în adâncurile vădului. În poezia lui Cerna, luna nu-și pierde legătura cu pământul, e mai sociabilă și mai umană, ea trimete raze și dă mângâieri:

Dă mângâeri părechilor uitate —
Senine raze bine-cuvântate
Cad peste ochi, pe sân și se opresc
În sufletele celor ce iubesc —
Larg seamănă peste întreaga fire
Îmbolduri la viață și iubire.

S'ar mai putea face încă o apropiere: între *Chimare* și unele sonete ale lui Eminescu, sonetul de pildă care sfârșește cu strofele:

Cobori încet... aproape, mai aproape
Te pleacă iar zâmbind peste-a mea față
A ta iubire c'un suspin arat-o

Cu geana ta m'atinge pe pleoape
Să simt fiorii străngerii în brațe
Pe veci perduto, vecinic adora'o.

Din acelaș motiv Cerna scoate o melodie nouă:

N'auzi în jur de tine
Chemări întretăiate de suspine?
De m'ai uitat pe veci în drumul jelei
O clipă doar alină-mi pătîmirea —
Dă la o parte aripa perdelei
Și-arată-te, în toată strălucirea!
Uimit de luminoasa-ți arătare,
Să te culeg adânc în ochii mei
Și, coborând pleoapele-arzătoare
Pe veci se 'nchid icoana ta în ei,
Și-apoi să mă cufund din nou în noapte...

Dealtminteri, pentru ca Cerna să nu aibă absolut nici o atingere cu Eminescu, nu aveă de cât două căi: să fie nul, sau să nu fi scris în limba românească. Asemănările de cuvinte, sau chiar asemănările de versuri nu înseamnă imitare, dacă ele izbutesc să trezească un înțeles deosebit. La Eminescu, pleoapele își păstrează înțelesul lor propriu; la Cerna ele apar ca niște porți ideale, cari închid pe vecie icoana prinsă în adâncul ochilor. La Eminescu vedem pleoapele, obiectul; la Cerna, numai o mișcare a lor,—acțiunea.

La Cerna vom găsi deci totdeauna o nuanță nouă sau o expresie fericită. Nu lui i se poate imputa că și-a așternut versurile mai mult după armonia imitativă, că cuvântul sau rima e singurul lui ferment de gândire. Recunosc însă un lucru: ca impresie totală, cea lăsată de Eminescu e mult mai puternică.

Să vedem pentru ce.

Prima jumătate a vieții, spune Schopenhauer, este o neobosită aspirație către fericire; a doua jumătate, dimpotrivă, este stăpânită de durerosul sentiment al

1) A. Vlahuță: Curentul Eminescian.

temerii, căci sfârșești prin a înțelege, mai, mult sau mai puțin clar, că fericirea nu este decât o himeră și că suferința singură este reală. Eminescu, n'a trăit două jumătăți, ci numai una, cea din urmă. Aceasta a început prea de vreme, el a înțeles prea de timpuriu, că suferința singură numai, este reală. De aici acea melancolie pătrunzătoare din versurile lui: „Vezi, rândunelele se duc, se scutur frunzele de nuc, s'asează bruma peste vii, și lanurile sunt pustii“. De aici și acel sentiment trist, covârșitor—ireparabilul—pe care îl simțim pretutindenea în poezia sa. Ceasurile plăcute se scurg repede, cele triste rămân. Cele trei mari bucurii ale vieții, sănătatea, tinerețea, libertatea, nu le apreciem decât după ce au trecut. Eminescu n'a avut răgaz să facă altfel. Cerna, dimpotrivă, le simte. Când vine rândul ceasului trist, acesta este încă luminat de scânteierea bucuriei apuse.

Cerna aduce un sentiment nou al naturii, mai mult gingaș decât profund, un sentiment de pătrundere exactă, dar mărginită, a realității,—a realității unde într'adevăr dăinuiește lumină, cântec și zâmbete.

La Eminescu întâlnim o pătrundere mai vastă, în versurile lui regăsim toată simțirea și gândurile noastre cele mai intime, cari ne-au scăpat și s'au refugiat parcă acolo, ca să capete glas, accent, putere. Să fie oare adevărat că suferința e mai reală decât plăcerea?

De unde s'a inspirat oare Dante când a scris *Infernul*, cea mai puternică creațiune a lui, dacă nu din lumea aceasta reală? Când a zugrăvit însă cerul, fericirea, el a creat o operă mare, de sigur, dar care nu a putut ajunge pe cea dintâi.

Între poezia lui Eminescu și a lui Cerna, păstrând bine înțeles proporția, putem zice că există același raport, ca între *Infernul* marelui Dante și cealaltă operă a sa, *Paradisul*.

N. Em. Teohari

DISCUȚII

PARADOXE ASUPRA MINCIUNEI

Sunt cunoscute plângerile bărbaților de necredința și prefăcătoria femeilor lor; cele ale stăpânilor, de șiretenia servitorilor lor; cele ale profesorilor și părinților de minciunile elevilor și copiilor lor; cele ale patronului și proprietarului, de șiretenia și prefăcătoria lucrătorilor și iobagilor lor.

Cu un cuvânt, „minciuna“ e foarte frecventă, și mic și mare se plâng de ea. Psihologii, moralisții și pedagogii, cred că ea e cauzată, fie de caracterul pervers al femeilor, copiilor, lucrătorilor etc., fie de reaua educațiune ce aceștia o capătă în școală sau societate.

Aceasta e de sigur, în parte, adevărat.

Acestor cauze însă, li se dă o importanță mai mare decât se cuvine, căci ele sunt cu totul secundare în determinarea fenomenului „minciună“.

Cauza fenomenului trebuie căutată aiurea, și ea e găsită ușor în viața socială.

Să exemplificăm.

Pornim dela cazurile cele mai simple și mai puțin frecvente spre cele mai complexe și foarte dese. Ba chiar putem porni dela acele cazuri în cari minciuna nu e socotită ca un rău, ci ca un bine.

Fie de ex., „minciuna morală“, ce o întrebuițăm față de un bolnav pentru care nu mai sunt speranțe de scăpare. Toți cei din jurul lui, deși știu bine că e menit pieirii, socot că trebuie să-l încurajeze spunându-i cuvinte de mângâiere și asigurare că se va însănătoși, ascunzându-i astfel adevărata lui situațiune.

Atitudinea aceasta a celor sănătoși, pare că e dictată de sentimentele de umanitate, iubire, milă, ce le-au căpătat prin educațiune.

Adevărata cauză însă a purtării noastre în această împrejurare, e *inegalitatea* fizică în care ne găsim. Pe de o parte, un bolnav, pe de altă parte oameni sănătoși. De n'ar fi această inegalitate, noi poate, nici nu i-am manifestat atât de vădit iubirea noastră. Medicul care spune cuvinte pline de alinare bolnavului cu siguranță condamnat, o face—fie chiar inconștient—din cauza inegalității fizice dintre el și pacient.

Prin urmare, inegalitatea e aceea care determină minciuna. Dacă în cazul de mai sus ea își are consimțământul nostru, în toate celelalte cazuri ea e condamnată de noi.

Cu tot strigătul nostru pentru educarea caracterului—căci ne închipuim că e de vină caracterul de marea frecvență a minciunei—minciuna continuă să existe deși se educă mult caracterele. De ce?

Pentru că diversele inegalități: fiziologice, politice, economice etc.—adevăratele ei cauze—persistă. Putem merge cu fraza mai departe și să spunem: cu cât inegalitățile sunt mai mari cu atât și minciuna se manifestă mai des și mai complex.

În exemplul arătat, inegalitatea nu e atât de mare căci toți suntem mai în totdeauna în aceeași stare de sănătate sau, gândul că și noi am putea fi în situația bolnavului, ne face să vedem că inegalitatea nu ne pune într'o poziție superioară. Prin întâmplare, putem deveni foarte ușor egalii bolnavului.

Dar în alte cazuri?

Ce diferență între profesor și elev. Cu cât ea e mai mare cu atât elevul caută să mintă mai mult; cu atât el e mai prefăcut. Când însă devine mai mare și inegalitățile dintre el și profesor încep să dispară încetul cu încetul, atunci el e mai sincer în manifestările lui. Minciuna care înainte eră frecventă, pe măsură ce inegalitățile dispar, devine mai rară. Copilul cu cât e mai mic, e mai tentat la minciuni. Dar dacă—deși mic—între el și profesor sunt relațiuni mai intime, mai familiare, minciuna dispăre de oarece relațiunile familiare fiind mai egalitare, ea nu mai poate avea loc.

Când însă, în acest caz, copilul tot minte, atunci e de vină caracterul.

În relațiunile familiare se observă același fenomen.

Copilul acasă minte de obicei mai puțin decât la școală, pentru că e mai intim cu părinții decât cu profesorii.

Cevă mai mult. Și în relațiunile familiare se poate stabili o deosebire.

Copilul e mai sincer cu mama sa, pentru că din cauza ocupațiunilor, tatăl e mai îndepărtat de copil, pe când mama nu. Ba ea mai știe să facă diferența dintre ea și progenitura ei inperceptibilă. De aceea copilul e mai sincer cu mama din propria lui bunăvoință, pe când cu tatăl el e mai mult sincer de frică.

Servitorul minte și el pe stăpânul său de teamă—acî e un caz în care frica duce la minciună și nu la sinceritate ca mai sus—și îi e teamă din cauză că el nu e egalul stăpânului său. Dar, servitorii cari—din diverse motive sau împrejurări—sunt mai intimi cu stăpânii lor, sunt și mai puțini mincinoși. Fiind mai intimi, unele inegalități dispar căci apar puncte comune, și astfel minciuna dispore.

Să trecem la cazuri mai complexe. Relațiunile dintre bărbat și femei se bazează pe inegalitate. De aci rezultă acea viață plină de minciuni pe care de multe ori o duc soții între ei și care ne face să asistăm uneori la drame îngrozitoare—urmări firești ale unei astfel de vieți.

În general, femeia e mai mincinoasă. Unii psihologi, dar mai cu seamă romancierii, fac din aceasta o însușire a caracterului femeiei.

Dar adevărata cauză a minciunii caracteristică femeii, e inegalitatea ei față de bărbat. De aceea a ajuns ea să fie atât de mincinoasă. Bărbatul atunci ajunge prea bănuitor; aproape că n'o mai crede cu nimic!

Iată, așa dar, o situațiune foarte dureroasă isvorită tot din inegalitate.

Bărbatul având—prin lege—cuvântul precumpănit în căsnicie, ajunge uneori atât de autoritar, încât soția nu-și mai poate exprima fără teamă vre-o gândire sau vre-o părere. De aceea recurge ea la o viață de prefăcătorie, căutând adese-ori consolarea situațiunii sale, în afară de căminul familiar.

O formă cu mult mai gravă o ia minciuna determinată de inegalitățile economice.

La orașe.

Patronul se plânge de șiretenia și stricăciunea ce i-o face intenționat lucrătorul său, uitând că și el la rândul lui caută să profite cât mai mult din munca salariatului său.

Luând din munca acestuia o plus-valoare, el caută să și-o mărească neconținut. Ca să o mărească, el are nevoie să scadă prețul muncii—preț ce nu merge însă sub un „minimum“ de salar, după împrejurările vremii. Pentru a isbuti în această tendință a sa, fabricantul trebuie să invoace motive mincinoase, cari să o explice. Dar, vine timpul și muncitorul ajunge conștient de relațiunile lui cu patronul său și nu mai poate admite o inegalitate economică care atrage după sine și inegalitatea politică și culturală. De aceea, se naște acea vehementă luptă de clasă, atât de neliniștitoare în societatea de azi.

La sate.

Relațiunile de producție dintre țaran și proprietar sunt atât de inegale că proprietarul vecinic se plânge de șiretenia și minciunile țaranului. La rândul său țaranul se plânge și el de înșelăciunile proprietarului sau arendașului. Mint cu toții. Țaranul,—să mai scape de suferințe sau să mai câștige ceva beneficii, la cele puține pe cari le are,—proprietarul—dacă nu să multiple, cel puțin să-și mențină avantajile. De aci însă, acea turburare a spiritelor, iar foarte îngrijitoare.

Iată așa dar, din cele ilustrate până aci, că inegalitatea fiziologică (vârstă), politică, economică etc. e adevărata cauză a minciunii.

Ea nu e rezultatul reiei educațiunii sau a lipsei de caracter; ea e cauzată de diversele inegalități în relațiunile dintre indivizi și clase. Cu cât ele sunt mai mari, minciuna e mai frecventă și mai gravă. Ea e în funcție de inegalitate. Și, dacă inegalitatea crește sau descrește, crește sau descrește minciuna.

Așa, în societatea comunistă primitivă, sinceritatea eră foarte mare. Eră natural să fie astfel din cauză că inegalitățile nu existau. Dar, pe măsură ce societățile s'au diferențiat, ipocrizia, prefăcătoria, nesinceritatea s'au manifestat mai des. Familia, azi, considerată ca o rămășiță a societății primitive, duce o viață mai sinceră ca societatea care s'a diferențiat atât de mult. Faptul acesta confirmă afirmația că minciuna crește sau descrește în raport cu inegalitatea.

Alt exemplu.

Știm că în societățile puțin diferențiate, eră mai mare încrederea decât în cele mai mult diferențiate. Schimbul eră în acele societăți bazat pe încredere căci cuvântul eră cuvânt. Relațiunile de schimb devenind mai complexe, nu se mai pot face pe cuvânt, căci se ivește înșelăciunea și astfel schimbat fără efectele de plată, cari sunt o asigurare că obligațiunile se vor respecta, nu se pomenește.

Exemplul acesta confirmă și mai mult că minciuna e în funcție de inegalitate: fiziologică, economică etc.

Se pare că inegalitățile și diferențierile au ajuns la un punct culminant al dezvoltării lor și că nu de mult a început o micșorare a lor.

În privința raporturilor de sănătate și boală dintre oameni inegalitățile și ele puține la început, dispar și mai mult. Înțelegem că oamenii devin mai sănătoși, pier mai puțini—flagelele dispar, devin foarte rare,—și, cu progresele științei ar putea veni un timp când omul și-ar putea prelungi viața. (Metschnikoff).

Inegalitățile dintre profesor și elev, tind și ele să dispară, mai cu seamă de când cu progresul pedagogiei dela Pestalozzi incoace. El cere învățământul în o atmosferă familiară. Dacă într'adevăr învățământul ar fi făcut într'un astfel de spirit atunci, relațiunile fiind mai familiare, mai egalitare, minciuna perde din frecvența ei.

Pe de altă parte și inegalitatea dintre bărbat și femei, soț și soție, tind și ele să descrească. Femeia începe să-și revendice drepturi egale cu ale bărba-

tului. Ea nu mai poate suferi inegalitatea la care e supusă, căci ea o duce la o viață de minciună. Și aci, inegalitățile dispărând, minciuna n'ar mai avea ce căuta.

În ceea ce privește raporturile inegalitare dintre patron și lucrător, proprietar și țaran, tind și ele spre egalizare. Cu toții asistăm la o democratizare continuă dar lentă a raporturilor de producție. Democratizarea mergând tot înainte, minciuna, nesinceritatea, perfidia, cari au fost rezultatul inegalităților, dispar odată cu dispariția cauzei lor.

Tot mergând spre egalizare, putem presupune o limită când inegalitatea nu va mai exista, astfel că nici minciuna, nici perfidia etc., nu vor mai fi. Ajungem astfel la o societate liniștită, pacinică, sinceră, așa cum la început a fost—numai cu diferența că aci indivizii sunt mai conștienți. Prin aceasta, evoluția în cerc, a lui Hegel, se verifică.

Așa dar încă odată. Nu reaua educațiune și răul caracter sunt adevăratele cauze ale minciunii, ci diversele inegalități în relațiunile dintre indivizi și clase.

I. Brucker

PROBLEMA PEDAGOGIEI EXPERIMENTALE

Zeitschrift für pädagogische Psychologie und experimentelle Pädagogik, (Quelle u. Meyer, Leipzig), s'a ocupat în ultimele sale fascicule de problema pedagogiei experimentale. Dăm aci rezumatul a două articole mai însemnate.

I. Articolul lui A. Basemann: *Über Aufgabe und Abgrenzung der „experimentellen Pädagogik“*.

În ce înțeles este posibilă o știință a pedagogiei experimentale?

Ped. exp. poate să fie mai întâiu o știință descriptivă. În cazul acesta ne punem în contradicție cu metodologia pedagogică de până acum. Pedagogia presupune științele normative, prin urmare nu poate să consistă în descrierea scopurilor pe cari le are educațiunea.

Ped. exp. nu este nici *Didactica*. Ea stabilește ce urmări decurg din aplicarea unor anumite principii de educațiune dar nu în scopul de a deduce o regulă nouă metodologică. Ped. exp. trebuie să se mărginească în rolul de a constata faptele și a le descrie.

Dacă ped. exp. nu este nici știința scopurilor, nici a mijloacelor educațiunii, ce este ea atunci? *Ea este descrierea procesului educațiunii pe baza psihologiei*. Ea ia scopurile așa cum se dau de Etică, și metodele, așa cum se dau de *Didactica*, și se întreabă numai: ce se petrece în sufletul celui ce învață și celui ce este învățat? Ped. exp. este o descriere după natură și nu o tehnică a educațiunii.

Dar ped. exp. nu este numai un capitol al psihologiei. Ea se ocupă de sufletul copilului ca obiect al educațiunii și nu de sufletul omenesc în genere. Prin urmare faptul, că sufletul copilului este supus

unei înrâuriri disciplinate, deosebește pedagog. exp. de restul psihologiei.

În definitiv trebuie să considerăm ped. exp. ca o știință, în care ni se descrie procesul educațiunii. Bine înțeles, însă, cum scopul descrierii științifice este ca să ajungem a alege faptele tipice, tot așa va face și pedagogia exper. Și pentru aceasta este tocmai nevoie de experiment.

Dar să nu exagerăm valoarea experimentului. Ped. exp. nu trebuie să înlocuiască *Didactica*, ci ea are numai să așeze bazele acesteia. Cunoscând mai bine cum este în natură procesul educațiunii vom ști cum să-l înrâurim și să-l dirigem după voia noastră.

II. Aloys Fischer: *Die Lage der Pädagogik in der Gegenwart*.

Nimeni nu poate să conteste importanța experimentului în pedagogie, dar este o greșală când valoarea experimentului se exagerează.

Cu cât este mai importantă o problemă a psihologiei, cu atâta experimentul poate contribui foarte puțin pentru deslegarea ei. Nu suntem de părere, că tot ce în psihologie nu este cercetat experimental, prin aceasta este neștiințific. Experimentul nu este decât un ajutor pentru a dobândi știința, dar nu este știința însăși. Mai curând ne aduc profit intuițiunea fenomenelor complexe sufletești și observarea copilului în întregime decât abstracțiunea artificială și izolarea câtorvâ elemente sufletești.

Studiul psihologic al copilului și educațiunea copilului sunt două lucruri diferite. Intenția pedagogului nu este să măsoare inteligența și voința copilului, ci să îndrumeze această inteligență și această voință! Psihologul studiază cum diferitele metode de educațiune înrăuresc asupra diferiților copii, pedagogul nu studiază, ci aplică. Pentru psiholog sunt tot așa de interesante cazurile anormale, patologice, ca și cele normale; pentru pedagog însă nu tot astfel. Pedagogul caută să îndrepte ce este rău, iar nu numai să constate. Atitudinea psihologului față de obiectul cercetărilor sale este obiectivitatea și indiferența față de ce e de valoare și ce e de nevaloare; pe când atitudinea pedagogului față de copil este a omului care iubește și care este entusiasm de scopul înalt pe care îl urmărește! El, psihologul, este un spectator indiferent; pe când pedagogul este părtaș cu sufletul la înălțarea sufletească a copilului pe care îl educă.

Cele mai importante cuceriri ale pedagogiei de astăzi nu sunt datorite psihologiei experimentale. Și așa va rămâne și în viitor. Nu trebuie să neglijăm studiul psihologic al copilului, dar nu trebuie să uităm însă că, pe lângă studiul acesta, pedagogul trebuie să mai aibă multe alte calități pentru a înrâuri cu adevărat asupra copilului. Înainte de toate pedagogul trebuie să fie conștient de planul ce-l urmărește; să-și cunoască idealul spre care se îndreaptă.

Verax

ÎNSEMNĂRI

Nenorocirea poetului Anghel. — Se știe de toți că cu ocazia dezastrului dela Luvru, a fost crud isbit și poetul D. Anghel, cărui i-a dispărut în flăcările mistuitoare tot ce avea. Lumea, egoistă ca de obicei, s'a gândit mai mult și a regretat distrugerea unor manuscrise pe care se zice că le avea poetul și care acum nu vor mai vedea, poate, lumina tiparului! Prea puțini s'au gândit la durerea poetului, care și-a pierdut afară de manuscrise destinate publicității — și care, poate, vor fi refăcute de mîntea lui creatoare — alte multe lucruri și „nimicuri scumpe“, care nu se mai pot reface. Prin ziarul *Adevărul*, d. Cincinat Pavelescu arată cât de demoralizat este prietenul său Anghel: „E un altul. E aproape umbra celui care a fost. Resortul moral, care da energie și spor vieții lui de muncă aprigă și concentrată, s'a rupt într'ansul“. Lucru și mai întristător încă, este că Anghel lipsit de strictul necesar, se chinuște de boală în Sanatoriul d-rului Marinescu.

Nu va fi fost nimeni, care să nu-și fi simțit sufletul înflorat când a primit această veste.

D-l Cincinat Pavelescu face apel la judecători și la public... Vai! iar la „public“?...

Nu știm dacă mândrul și disprețuitorul Anghel va fi mulțumit bunului său prieten. Și apoi, d. Pavelescu e în măsură să știe mai bine ca oricine că nu se pot face asemenea apeluri către magistrați.

Ruga d-sale prietenească trebuia să se îndrepte în altă parte: la aceia cari singuri sunt în stare să simtă și durerea fratelui lor și să i-o aline fără să-l jignească. Sunt „scriitorii români“. E societatea lor simpatcă și veselă, care fără îndoială n'a avut nevoie de vre-un apel pentru a-și îndrepta atențiunea ei demnă, către suferința celui mai ales dintre membrii săi.

Cum se scrie o carte didactică. — Un profesor secundar din Brăila, d-l N. Chicireanu, adună — pentru usul Românilor — pe 272 de pagini mari, câte-va *particularități ale limbii franceze*. Cartea — pe care autorul, prin însăși calitatea lui, o impune unei anumite categorii de „Români“, — elevilor de liceu — cuprinde galicisme, locuțiuni, proverbe și maxime, sinonime, omonime, paronime, etc., etc., etc. Ea ar putea să fie chiar folositoare publicului către care se adresează, dacă planul ei așa cum e, ar fi împlinit conștiincios. Așa cum se prezintă, ea nu poate fi folosită însă de cât sub controlul riguros al unui om care cunoaște bine limba. În adevăr, pe noi personal, cercetarea a 10 pagini numai, ne-a dus la descoperirea a o mulțime de lucruri interesante. În domeniul limbii franceze, autorul e fără îndoială un novator. Și de aceia mai ales, ținem să-l recomandăm atențiunii binevoitoare a celor interesați.

Iată de pildă, în lista galicisamelor, și a locuțiunilor specifice limbii franceze — cari prin urmare nu se pot traduce vorbă cu vorbă în românește — D-l Chicireanu ne lămuirește, că — ceia ce nimărui nu i-ar fi trecut prin gând — *je m'en vais voir* înseamnă pentru noi *mă duc să văd*; iar intraductibilul *être corps et âme avec qq.* s'ar putea da până la un punct în limba noastră prin *a fi trup și suflet cu cineva*. Ș. a. m. d., aflăm că *il vous sied mal de parler ainsi* nu se poate traduce exact în limba noastră pentru că înseamnă *îți șade rău să vorbești astfel....* La urma urmelor fie cine e liber să scrie ce știe și ce poate. Dar d-l Chicireanu e profesor secundar. Putem să bănuim că — următor unor vechi moravuri pedagogice — cartea aceasta e deja introdusă cel puțin la liceul unde autorul predă această limbă, pe care — manualul ne-o dovedește — d-sa o posedă așa de bine. Și atunci, ce sunt vinovați bieții copii să învețe că *lointain* se va scrie de acum înainte *lointin*, iar locuți-

unea *cel habit vous va bien* va lua forma monstruoasă „*c'est habit vous va bien*“, că *précis=sommaire*, că *accompagner=escorter*, că *apprendre=enseigner*, că *barque=batteau*, etc., etc?

ucerurile sunt extraordinare. D-l Chicireanu obicinuește să facă multe confuziuni. Și dacă d-sa își îngăduie să confunde în activitatea d-sale intelectuailă, pe *a fi prost* cu *a face pe prostul* (vezi trad. lui *faire la bête*), avem dreptul să ne temem ca — în alt domeniu să nu confunde funcțiunea de a face cărți didactice cu aceea de a face bani.

Vă închipuiți — rezultatul ar fi dezastruos; dezastruos nu pentru budgetul autorului, care nu ne interesează, ci pentru școlarii cari ar fi nevoiți să învețe franțuzește de pe cartea d-lui Chicireanu. Și pentru aceasta înaintăm o întrebare: Cari sunt măsurile pe cari ministerul le ia împotriva unei asemenea literaturi? — N. I. -

Caragiale și împăcarea Românilor cu Maghiarii. — În no. de la 19 Martie, Caragiale publică în *Românul* din Arad un articol intitulat *Nevoile obștiei și așa numitele „Casa Noastră“*.

Maiestrul pledează pentru o împăcare onorabilă între Români și Maghiari.

„Și noi, cei din valea de jos a Dunării, credem că alianța celor două State ar trebui din ce în ce mai întărită. Aparenta liniște a Europei poate fi amăgitoare. Rana vechiă a continentului poate că nu-i deplin tămăduită prin descântecul constituțional: de-desubtul unei pojghițe subțiri, zace poate încă răcila pernicioasă care sapă spre adânc. Un răcnel năprasnic poate de-odată sfășia solemn sgomotul surd care fierbe sub pământurile balcanice — și înțelegem cât de prețioasă, ba chiar, cât de imperioasă ar fi atunci, pe lângă alianța oficială a celor două State vecine, și înțelegerea cordială a popoarelor lor“.

Pentru a trată, din partea Românilor, împăcarea cu Maghiarii, cei mai bine indicați sunt membrii comitetului național.

„Știu ei bine, maghiarii cuminți, bărbații luminați de Stat ai regalului, de ce tânjește obștea românească și ce-i trebuie spre a fi împăcată de-a-binele; și, deci, numai aceia vor fi vre-odată în fața forurilor competente acreditați ca negociatori ai păcii, cari vor așterne limpede doleanțele legitime ale obștii lor. Nu e vorba aci de vre-o deputațiune la cine știe ce paradă de mare stil: nu-i vorba de a alege între talentat și netalentat în felurite exerciții de lux, în aptitudini la artele frumoase sau la sporturi de *gentry*; nu e vorba de a alege între un om înzestrat numai cu bun sens și un băiat plin de spirit; între un prea-demodat și un ipermodernist; între un bătrân ruginit, care-și face cruce trecând prin dreptul bisericii, și un tânăr oțelit care e'n stare să intre călare, cu căciula într'o parte și cu luleaua în dinți, până în altar — că, vorba vechiă, a umplut Dumnezeu lumea cu ce-a putut... E vorba de cineva care, în afară de atributele și apucăturile sale personale, cînstit, să reprezinte numai și numai nevoile obștii românești... Și acel cineva, astăzi, este și rămâne: *Comitetul partidului național*“.

Kaiserul și pictorii. — Dintre toate capetele încoronate, cel mai vorbăreț este negreșit al Kaiserului, și cine știe dacă posteritatea care a știut totdeauna să scoată la iveală defectele sau calitățile stăpânilorilor, nu-i va născoci din această vre-o poreclă.

De alt fel, faptul că un monarh leapădă toată morga imperială, se coboară în mulțime și își spune cuvântul în toate problemele cotidiene ale vieții, e îmbucurător și dovedește și mai mult spiritul democratic al timpului în care trăim.

Atât numai că ziarele nemțești merg prea departe cu res-

pectul pentru banalitățile imperiale; căci trebuie să se știe că și împărații spun banalități, mai ales când nu sunt nici esteți nici sociologi iscusiți.

Iată de pildă ce scrie *Neue Freie Presse*, cu prilejul unei vizite a Kaiserului la o expoziție de pictură din Berlin:

...În fața tabloului baronului Frantz Dirsztay de W. Krausz, împăratul zise artistului: — „Un tânăr elegant. Tabloul e foarte frumos!” Tabloul „Dansul” de Maszmann, împăratul l'a găsit foarte drăgălaș. S'a informat dacă motivul e luat din Prater. Două portrete de Angheli, o „Moară” de Robert Rusz și o „Idilă” de Gustav Hesz, au fost lăudate de Kaiser cu cuvinte calde; tot așa și „Liniște de Duminecă în port”. Împăratul întrebă pe pictorul Singer, ce reprezintă acest tablou al său. — „Piața de zarzavat din Brünn”. Răspunse artistul. Împăratul: „Drăgălaș tabloul!”.

Pe pictorul Fritz Pontini l'a întrebat împăratul de unde a luat motivul pentru tabloul său „Seebachkal”, la care pictorul răspunse: — „Din „Egerland”. Kaiserul se informă dacă era frig tare când artistul picta peisagiul de iarnă. la care Pontini răspunse: — 15 grade de frig! Ca încheiere, Kaiserul spuse: — Tabloul este foarte frumos și plin de talent...

Și tot așa cu slove indeseate și mărunte, pe mai bine de o coloană. — Z. Z. —

Producția Conservatorului de declamație. — A doua producție trimestrială, din acest an, a Conservatorului de declamație, a pus încă odată în evidență aceleași fundamentale și regretabile greșeli, ce le-am putut constata cu prilejul ori cărei producțiuni din trecut: desorientare și lipsă de gust în alcătuirea repertoriului, sărăcie, dacă nu completă absență de însușiri necesare, la cei ce se urcă pe scenă. Conducătorii celor două clase de declamație impun încă, — poate pentru că e mai comod, — vechiul, cunoscutul, clasicul repertoriu al Conservatorului, iar ca să dea iluzia noutății — a primenirii — fac câte un mic împrumut, de cele mai multe ori greșit, dela afișul Teatrului Național. — Sigur: elevii conservatorului, care puțin se interesează de cultura lor sufletească, nu au nevoie, nici chiar pe calea repertoriului de clasă, de o educație literară. Mai mult: nu au nevoie să țină seamă nici de însușirile pe care se întâmplă să le aibă, — îl ne faut jurer de rien —, dânsii se pot produce indiferent în ce bucată... Așa,

apar în „Luna de miere” a lui Cavallotti ca să ne încredințeze hotărît că nu știu ce însemnează o frumoasă pagină de literatură, că nu știu, cel puțin, să spună mulțumitor un vers... Insuși D. N. Bulandra, — un elev conștiincios și cu promițătoare calități — nu s'a putut deosebi de nefericitii colegi... Inteligență, ironie, fineță, — însușiri de comedie superioară, — se cere în primul rând dela cei ce-și iau sarcina să interpreteze pe Dumas-fils; dar tocmai pentru că se cer aceste însușiri, și nu le au, curagioșii elevi ai conservatorului au încercat să joace „O vizită” de Dumas-fils... E logic. Nenorocitul ansamblu, — în fruntea căruia „strălucia” d-șoara Cornelia Santa, — îl strica singur D-l M. Țancovici, — un tânăr meritos, care a jucat cu pătrundere și cu căldură... Dar tineretea are tot felul de curaj, — spunea odată, mi se pare D-l Maioreșcu... De accia, firește, juvenillii elevi ai Conservatorului, s'au pus să joace... o farsă și lui Bataille; mărturisim, — cu legitimă satisfacție, că de data aceasta nu prea au izbutit... Poezia delicată și rară a lui Bataille a găsit, — e ceva surprinzător — un suflet care să o înțeleagă, să o simtă: d-ra Getta Kernbach, — un mare talent, — în rolul Luizei din „la femme nue” a jucat cu toată arta trebuitoare... Jocul de scenă sigur și măsurat — singurul lucru care-i lipsea, — a pus și mai bine în relief puternicul d-sale temperament pentru dramă. Dela producția trecută, când ni s'a arătat ca o fericită începătoare, d-sa a făcut uimitorul progres: ni s'a arătat acum ca o artistă, vrednică să stea alături de altele consacrate. Direcțiunea Teatrului Național are datoria să-și apropie acest fericit talent.

Partenerii d-șoarei Kernbach au fost la înălțimea... elevilor conservatorului: sub mediocrii. La aceeași înălțime au fost, — era de așteptat, — și cei ce au jucat „Cererea în căsătorie”; un anume public a apreciat mult bufonăriile, strâmbăturile de moși, imitațiunea servilă a interpreților lui Cehov. E și acesta un merit.

Dar acum: de ce nu se dă puțină puținelor talente ce există la conservator să se manifeste, în roluri potrivite mijloacelor lor, de ce se îndepărtează prin capricii păgubitoare, ca alte talente să apară pe scenă? Fiindcă, la această a II-a producție, n'am văzut apărând nici pe d-l Bulandra într'un rol ce-i convine, mai mult: n'am văzut apărând de loc, talente reale, d. ex. ca d-ra Lucia Stenescu, — o sinceră și fermecătoare ingenuă, — ori ca d-l Al. C. Ionescu, — singurul talent adevărat, de comedie. Crede directorii celor 2 clase de declamație, că e potrivit priceperii domniilor lor și că e de prestigiu bietului Conservator, ca puținile și din fericire, realele talente să seadă în umbră, pentru ca să se producă mulțimea celor fără de chemare? Noi ne indoim, — cel puțin din bună cuviință. — P. Pălăteș.

REVISTA REVISTELOR

Ramuri au înviat de bucuria ce-a produs-o ilustrațiilor ei conducători, faptul că s'a găsit un scribent—postum și el de multă vreme — care să verse lacrimi pe mormântul făloasei reviste.

Nici moartea ea și învierea — cu toate că au fost deopotrivă de violente — nu neliniștiră pe nimini; deși onorata redacție a fostei răposate, crede, cu o modestie câștigată pare-se în această de a doua viață, că „în cercurile literare din Pucurești” s'a vorbit cu mult interes de o „dispariție” care era numai „închiptă”.

Vedeți, chiar dacă vor fi fost oameni cari au putut să-și risipească atențiunea luând în seamă viața și mai ales moartea unei astfel de publicațiuni, redacția ei nu îngăduie ca încetarea publicației timp de două luni, deși apărea săptămânal, să fie numită dispariție. Sunt boli, cari produc letargii prelungite, și în cari pacienții pierd pe deaîntregul conștiința existenței lor în timp, așa că reînviind nu pot crede pe niciunul din cei cari le-ar spune că au fost multă vreme în leșin. Declară și ei, cu o dureroasă și ridiculă convingere, nu, domnilor, a fost o „dispariție închiptă”.

Ei, scumpa noastră defunctă, dacă e adevărat că moartea v'a fost închiptă, credeți-ne pe noi când vă spunem că și viața vă e tot atât de iluzorie, mai ales acum când vreți să luați puterea existenței voastre din viața altora, care și ea s'a stins de mult.

Și, ca probă că a fost numai un lung leșin și nu o moarte adevărată, e schingiuita și trista slăbiciune a plâpândeii re-născute.

D-l C. Ș. — Făgețel, se dedă la masacrul operei lui Delavrancea, pe care voește «să-l scoată din uitarea cu care l-au învălît și să-l prefacă în forțe vii, în forțe prezente».

Cităm câteva aforisme, de cari abundă de altfel articolul distinsului director; — le luam la întâmplare: «arta când e artă nu poate fi de cât artă»: sau: «lărgimea sferei de inspirație merge întotdeauna alături cu lărgirea experienței de viață» și «în concepția unui caracter, se cere să iei un om și să-l umpli (sublinierea e a autorului) de sus până jos cu o singură pasiune, o singură patimă, c'o singură pornire».

Observațiunile d-lui Tomescu despre «literatura și luptele politice» sunt interesante, deși expuse într'o formă pedantă și pretențioasă până la naivitate. — T. —

Căminul nostru a rămas azi printre reviste singura tribună a opinarismului în literatura noastră. Ia citiți de pildă schița *In târgul de vite*, de d. I. Boteni, conducătorul acestei nevinovate reviste.

Nici odată n'a zbârnăit atât de fals, atât de supărător, coarda acestui soi de literatură și nicăeri nu ne-a fost dat să vedem o bucată care s'o illustreze mai bine.

Ioniță Bălan și-a pierdut boii!

Ei, și de aci să vedeți întâmplări minunate! Cum și-a adus căruța singur acasă, înjugat la ea. Cum l'a primit nevasta, soacra, socrul... Cum, după mult timp, se pomenește chemat de «fochistul automobilului» boerului de la curte, — fochistul: «un francez cu barbison»! Il ia boierul pe Ioniță Bălan în automobil și-l duce fără să-i spuie o vorbă într'un târg de vite. Acolo ce să vadă Ioniță Bălan?

«Boii lui, cu o sfoară nouă în cap, stau legați de ulucă. Plăvan a mugit încet și Vânăț și-a întors capul.

Judecătorul zice atunci către Ioniță:

— Vezi o nule, se potrivește semnul?

Toți rămân nemișcați. Ioniță Bălan zice printre lacrimi:

— Ai mei sunt!

Pe urmă se apropie de Plăvan, îl mângăie pe ceafă, îi slăbește sfoara din corn și cuprinzându-l după gât îl sărută lung, ca pe un copil iubit întors din pribegie.

După ce face rând și lui Vânăț, se întoarce către lume. Toți se uitau muși, ca în fața unei minuni și fochistul cu barbison plângea.

Ioniță Bălan a pornit cu boii de sfoară prin mulțime și credea că e pe altă lume.

Suntem siguri că în cele din urmă, l'a podidit plânsul și pe însuși autor, în fața acestei scene nespuse de sentimentale, plâsmuită de o minte ca a d-sale, atât de iscoditoare.

D. Saint-Alban discută cu multă competență în *Mercure de France* o chestiune etico-estetică din cele mai delicate: *Nudul în teatru*. Arată mai întâi diversiunea ce există încă asupra raportului dintre artă și morală între cele două tabere, de-o parte pictorii, sculptorii, scriitorii, dramaturgii și de alta filosofii, sociologii și moralistii.

«Unii vin cu «să se spue tot, să se arate tot, să se admire tot» iar ceilalți cu «să se ascundă tot, să nu se spue tot, să se oprească tot». Cacofonie impresionantă și gesticulație grozavă!»

Autorul trece apoi la chestiunea de care se va ocupa în

tot articolul. Arată mai întâi evoluția exhibiției feminine în teatru până în zilele noastre. Amintește greutatea cu care a fost împământent tricoul în balet, în secolul XVIII, și apoi de evenimentul solemn care a întronat frumusețea feminină fără văluri în 1892, la balul Qual'z'arts. Amintește apoi de recente reprezentări de prin diferite teatru, de luptele celor cari apărau libertatea împotriva cunoscutei ligi a senatorului Béranger. Vorbește de caracterul pur estetic al unor dansatoare ca Isadora-Duncan și arată că atâtă timp cât exhibiția feminină nu e un apel la lubricitate și nu e în sine o lăfăială e unor patimi perverse, — nudul își poate foarte bine ocupa locul său în teatrul modern.

Tot cam aceste considerații au făcut și pe magistrații tribunalului din Paris să achite pe o artistă ce fusese dată judecății.

Dar d. Saint-Alban merge și mai departe. D-sa face pronosticuri cu privire la evoluția modei și ar dori întronarea rochilor Directoire, cari au provocat atâtă scandal mai acum câți-va ani când se încercase întronarea lor.

Recunoaște că aci va fi tot chestie de sensualitate. «Dar tocmai aceasta ar trebui să se stie, dacă plăcerea sensuală e sau nu de blamat!»

«Desigur că mai sunt pe lume și alte plăceri ale simțurilor și încă cu mult mai superioare, dar în sfârșit plăcerea aceasta există și nici o morală, nici un cult nu i-ar putea contesta legitimitatea».

În cele din urmă, autorul recunoscând că ultragiul public la pudoare trebuie pedepsit, se întrebă unde începe acest ultragiul. «Pudoarea nu este ultragiată de cât atunci când ea e violentată; îndată ce există un consimțământ, nu mai există violențare și deci nici ultragiul». Iată de ce anumite spectacole ar trebui să fie permise...

Cu toată importanța chestiunii e greu însă să urmărim pe d. Saint-Alban în încheerile sale aventuroase.

În același no Peladan face *Filosofia voluptății*. «Religia și filosofia aruncă o anatemă aspră și disprețuitoare asupra voluptății, literatura s'alimentează aproape exclusiv din chinurile și catastrofele pe care ea le produce; iar priveștieta vieții plină de tablouri sângeroase și sfâșietoare sfârșește prin a o desonora. Cei cari îi iau apărarea se discredează. Și cu toate acestea ea joacă un rol decisiv în viața indivizilor și a neamurilor: zăgrăvirea ei ar fi de ajuns să caracterizeze civilizațiile».

MEMENTO

— Cum ne cunosc străinii: «D-na Elena Văcărescu a fost Doamnă de onoare a Carmen Sylvei, atunci când nefericita regină erea pe tronul României... (în *Comoedia* din 17 martie)».

— Camera Greciei, după lungi debateri, a adoptat moțiunea favorabilă exproprierei silite a marilor proprietari din Tesalia, spre a împărți loturi de pământ țiranilor.

— Societatea regală de geografie din Londra a decernat doctorului *Jean Charcot*, cu ocazia celor două expediții polare pe cari le a făcut, cea mai înaltă răsplată pe care o posedă: marea medalie d. aur.

— Sentimentele de cari sunt însufleșiți Francezii față de Germani au eșit la iveală într'o nouă împrejurare: *Le Journal* a luat inițiativa unui mare circuit aerian, pentru care a și hotărât un premiu de 200.000 lei afară de cei 215.000 adunați de la alte jurnale și autorități. Itinerariul acestui circuit european avea etape la Paris, Berlin, Bruxelles, Londra, Paris. Ca urmăre, ideia de a fi încorporat Germania în itinerariul acestei încercări sportive, a fost viu criticată de unele personalități și de unele ziare franceze. În fața campaniei pornite, *Le Journal* a fost silit să schimbe itinerarul, făcându-l să treacă numai prin Belgia. Cu această ocazie ziarul a adăugat: «Voiam să facem o operă de concordie între națiuni; nu voiam să facem o operă de discordie între Francezi». — Presa germană și mai ales cea pangermanistă a interpretat aceasta ca o pornire de șovinism meschin și ca o înștințare severă care va face pe Germani să privească cu neîncredere ori ce va veni din Franța, chiar în sfera terenului sportiv.

— Numărul romanelor cu intrigă misterioasă crește încontinuu. Unul din cele mai recente: *La Maison des hommes vivants*, de Claude Farrère prezintă un deosebit interes prin aceia că aventura rămâne mult timp misterioasă, ceea ce e o probă de îndemănare narativă, și rămâne interesantă chiar după ce autorul a explicat-o, ceea ce e o probă de talent literar. Un tânăr ofițer, purtător al unui mesaj, se rătăcește, noaptea, într'un pustiu muntos. E găzduit de trei bătrâni foarte ciudați. Aceștia au «Taina». Taina aceasta e grozavă. Prin «passe» magnetice, ei pompează fluidul vital al celorlalți oameni pentru a să

intări ei însăși. Tânărul ofițer găsește la ei pe metresa lui, pe care au prins-o. El se oferă s'o înlocuiască, și a doua zi el pleacă din casa celor trei, sub înfățișarea unui bătrân ruinat și descărnat.

— Compatriotul nostru *de Max*, e foarte viu aplaudat pentru succesul pe care îl are în rolul lui «Chicot» din piesa: *La Dame de Monsoreau*, piesă care a dat la Teatrul Sarah Bernhardt un venit de 17.227 lei în două seri numai.

— Al 4-a congres internațional de turism, va avea loc la Lisabona de la 12 la 19 Mai. a. c.

— *Maman Colibri* a lui Henry Bataille, care a fost jucată și la noi de trupa d-lui Davila, e reluată cu mult succes la Paris pe scena teatrului «L'Athénée».

— Vioara compozitorului *Ciprian Porumbescu* a fost rescumpărată de sora lui, Marioara Porumbescu, măritată Rațiu, pentru fiul ei Ciprian de 14 ani, care promite a călca pe urmele unchiului său. Această vioară a fost 25 ani în posesia d-lui dr. Gr. Crăiniceanu, care cu o rară bună-voință s'a despărțit de acest odor.

— Originele *Camorrei*, faimoasa asociație criminală napolitană, se urcă la anul 1417, când apără în Spania prima societate de răufăcători organizată, cu statute în regulă. De aci a trecut în Italia, unde și continuă isprăvile sale sub aceste statute pline de o fraseologie din cele mai nobile. E curioasă această apariție, în sec. XV, a a-tător bande organizate, atât în Italia, Spania cât și în Franța, toate aceste bande având argot-urile lor.

— Statuia lui *Coquelu-ainé* lucrată de Antonin Mercié, a fost inaugurată la 7 Aprilie st. n. la «casa de retragere» a artiștilor dramatici de la Pont-aux-Dames, a cărei fondator fu marele și regretatul artist.

— Operele poetice ale lui Carducci au fost traduse în franțuzește în editura Delagrave Paris.

— *Poveștile lui Perrault*, cari sunt niște delicioase poeme în prosă, au fost puse în versuri de poetul Jean Tone.

— Cioclii din Paris sunt nemulțumiți, împart manifeste și amenință cu greva. Iată ceva într'adevăr puțin ordinar!

